

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Pedagogická fakulta
Ústav pedagogiky a sociálních studií

MARIE HLADIŠOVÁ
V. ročník – prezenční studium

Obor: pedagogika – sociální práce

Hodnotová orientace žáků základní školy
Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Tichá, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 29. 3. 2010

.....

Děkuji PhDr. Zuzaně Tiché, Ph.D., za odborné vedení diplomové práce a poskytování rad, ale i učitelům základních škol, u nichž jsem prováděla výzkum.

Obsah

ÚVOD.....	7
1 VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ.....	8
1.1 Hodnota.....	8
1.2 Klasifikace hodnot.....	11
1.3 Hodnocení.....	15
1.4 Hodnotový systém a hodnotová orientace.....	16
1.4.1 Hodnotový systém.....	16
1.4.2 Hodnotová orientace.....	18
2 VYMEZENÍ SOUVISEJÍCÍCH POJMŮ.....	20
2.1 Potřeby.....	20
2.1.1 Klasifikace potřeb.....	21
2.2 Motivace.....	23
2.3 Postoje.....	25
2.4 Zájmy.....	26
2.5 Normy.....	28
3 VYTVÁŘENÍ HODNOT, VLIVY PŮSOBÍCÍ NA UTVÁŘENÍ HODNOT.....	30
3.1. Socializace.....	31
3.1.1 Rodina jako socializační činitel.....	31
3.1.2 Vrstevnická skupina jako socializační činitel.....	33
3.1.3 Škola jako socializační činitel	35

4 CHARAKTERISTIKA VÝVOJOVÉHO OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ.....	36
4.1 Dospívání.....	36
4.2 Raná adolescence (pubescence).....	37
4.2.1 Puberta.....	37
4.3 Charakteristika pubescenta.....	38
4.3.1 Emoční vývoj.....	38
4.3.2 Postoje a hodnoty.....	39
4.3.3 Tělesná proměna a její význam.....	39
4.3.4 Vývoj poznávacích procesů.....	41
4.3.5 Vývoj autoregulačních schopností.....	41
5 VÝZKUM HODNOTOVÉ ORIENTACE U PUBESCENTŮ.....	43
5.1 Cíle výzkumného šetření.....	43
5.2 Metoda výzkumu.....	43
5.3 Charakteristika výzkumného vzorku.....	44
6 ANALÝZA ZÍSKANÝCH DAT.....	46
6.1 Shrnutí výzkumného šetření.....	83
Závěr.....	86
Seznam použité literatury.....	88
Seznam příloh.....	93

Úvod

„Existuje jen jediný způsob, jak si poradit s životem, a to najít onen soubor hodnot, které nepodléhají módním trendům, které se nikdy nemění a budou neustále rodit ovoce v tom smyslu, že nám i uprostřed velice nejistého světa přinesou klid, zdraví a jistotu.“

Thomas Hora

V současné době se hodně mluví o tom, jak velké nároky klade dnešní doba a společnost vůbec na mladou generaci. Mládež je podle mého názoru neustále podrobována určité kritice ve smyslu nezájmu o tradiční hodnoty, o kulturu, mluví se o tom, že neumí správným způsobem trávit volný čas.

Současná doba je dobou mnoha změn. Sama společnost se teprve učí, jak naložit se změnami, které přináší dnešní rychlý rozvoj techniky, globalizace a život v multikulturní společnosti.

Mladí musí zvládnout daleko více nežli generace před nimi. Víme, jak to všechno zvládají? Z čeho mají obavy? Co je pro ně v životě významné?

Téma hodnotové orientace jsem si zvolila pro jeho aktuálnost. Výzkumy hodnot jsou významné a cenné v každé době. Pomáhají nám orientovat se v naší společnosti a poznat charakter společnosti. Hlavní motivací pro volbu tématu bylo mé osobní přesvědčení, že současní pubescenti vědí, jaké hodnoty jsou významné, co v životě chtějí dokázat, že mají určitý životní cíl. Myslím, že jsou vlastně takoví, jací jsou dospělí.

Cílem práce je **zmapovat životní styl a hodnoty současných pubescentů**. Pro splnění hlavního cíle jsem si stanovila dílčí cíle práce:

- zjistit, jaké hodnoty jsou pro ně významné, jaké hodnoty jsou podle nich důležité ve světě dospělých;
- zjistit, co je pro ně v životě důležité, jaký je jejich životní cíl, životní perspektiva;
- ověřit jejich postoj ke vzdělání;
- posoudit, jakým způsobem tráví volný čas.

K dosažení cíle práce je nutné podat ucelený přehled o problematice hodnotové orientace a o důležitosti hodnot v životě. Tomuto přehledu je věnována teoretická část diplomové práce, která vychází převážně ze studia odborné literatury. Celá teoretická část je zaměřena na problematiku hodnot, vysvětlení stěžejních pojmů a pojmů souvisejících s hodnotami. Teoretická část dále odpovídá na otázku, jak hodnoty vznikají a kým jsou ovlivňovány.

Praktická část je zaměřena na vlastní zkoumání stanovené problematiky. Výzkumné šetření jsem prováděla na 2.stupni čtyř zvolených základních škol prostřednictvím dotazníků vlastní konstrukce. Praktická část směřuje k dosažení stanoveného cíle diplomové práce.

Práce je určena učitelům, vychovatelům a všem pracovníkům, kteří pracují s dětmi a mládeží, ale také rodičům. Práce by měla poskytnout vhled do hodnotové orientace žáků 2. stupně základních škol a pomoci pochopit, proč se někdy jejich žáci či děti chovají tak, jak se chovají.

„Nic není dobré nebo špatné! To z toho dělá až naše přemýšlení.“

W.Shakespeare

Teoretická část

1 Vymezení základních pojmů

Cílem úvodní kapitoly je objasnit základní pojmy diplomové práce, které jsou pro jasné definování velice složité, a to vzhledem k tomu, že hodnotami se zabývá většina společenských věd a každá se na hodnoty dívá z jiného pohledu.

Literatura také upozorňuje na problém, který souvisí s tím, že hodnoty nejsou „uzavřeným“ problémem, ale jsou spjaté s jinými, stejně důležitými pojmy, bez kterých hodnoty nelze jasně vysvětlit.

1.1 Hodnota

V literatuře je termín hodnota prezentován jako jeden z nejproblematictějších a nejdiskutovanějších termínů, a to nejen v psychologii, ale také sociologii a filozofii.

„Termín hodnota se původně objevil v matematice a politické ekonomii. Potom se termín objevuje ve filozofii, a to jako obecnější náhrada za termín ‚dobro‘“
(Geist, 1992, s.102).

Zatímco filozofie řeší otázku, jaké hodnoty jsou nejvyšší a jaké hodnoty by lidé měli mít, psychologie se zabývá tím, jaké hodnoty lidé mají a proč (Göbelová, 2008).

Má práce se bude zabývat hodnotami převážně z pohledu psychologie. V psychologii se problematikou hodnot zabývají především psychologické disciplíny sociální psychologie a psychologie osobnosti.

Pavlas (2008) uvádí, že ani psychologie není jednotná v názoru na to, co je hodnota. S tímto termínem se začalo intenzivně pracovat a objevovaly se názory, že by se měl vypracovat nový specifický směr „psychologie hodnot.“

Většina z definic, které v literatuře můžeme najít, chápou hodnotu ve smyslu dobra jako něco, co je pro jedince žádoucí a důležité.

Smékal (2009) uvádí, že v psychologii je možno uvažovat o hodnotách ve čtverém pohledu:

- hodnoty můžeme chápat jako obecné cíle, o které člověk usiluje;
- hodnoty, které chápeme jako prostředky, jimiž dosahujeme něčeho důležitého pro sebe;
- hodnoty jako to, kvůli čemu stojí za to usilovat o něco;
- hodnoty jako kritéria, podle kterých posuzujeme, oceňujeme předměty nebo události tohoto světa.

V literatuře najdeme mnoho různých definic pojmu hodnota. V následujícím textu jsou uvedeny vybrané definice hodnot:

„Psychologicky jsou hodnoty jistým zobecněním snahových tendencí člověka, opírající se o jeho zkušenosti a ideje, jsou tedy zpravidla formovány každým jedincem z jeho subjektivního hlediska“ (Čačka, 2002, s.332).

„Vlastnost, kterou jedinec přisuzuje určitému objektu, situaci, události nebo činnosti ve spojitosti s uspokojováním jeho potřeb, zájmů. Hodnoty se vytváří a postupně diferencují v procesu socializace“ (Hartl-Hartlová, 2004, s.192).

„Hodnoty a hodnotová orientace jsou součástí energetické stránky osobnosti. Spolu s potřebami, zájmy a postoji vytvářejí motivaci k jednání člověka a určují směr tohoto jednání“ (Sak, 2000, s.65).

„Hodnota v kladném smyslu je zde chápána jako subjektivně pojaté dobro: hodnotné je to, co je pro subjekt dobré, z čeho se může těšit, co mu přináší nějaké uspokojení. Hodnoty jsou tedy subjektivně žádoucí či pozitivně významné vlastnosti objektu (věcí, činností, bytostí atd....). Hodnotné je to, co je atraktivní, a to se označuje také jako incentiva...“ (Nakonečný, 1995, s.336).

Z uvedených definic můžeme shrnout, že hodnotou je pro každého člověka něco jiného, něco čemu jedinec sám přikládá určitou váhu a důležitost.

V každé společnosti existují jiné soubory hodnot, které uznává většina společnosti. Někdy se tyto hodnoty mohou stát totožnými s normami.

Vedle hodnot, které uznává většina společnosti, existují také hodnoty, které uznává jen určitá část společnosti, a také hodnoty, jež společnost není ochotna tolerovat.

Pro každého člena společnosti je typický jeho vlastní hodnotový systém, podle něhož směřuje své další chování a rozhodování. Náš hodnotový systém se v průběhu života mění postupným získáváním nových zkušeností a působením socializačních vlivů.

Znát hodnoty druhých lidí je pro nás důležité i pro jejich výpovědní hodnotu o charakteru jedince.

Dobrovolská- Dublinský (1981) považují výzkum hodnot ve společnosti za velmi významný, proto je výzkumu hodnot věnována stále větší pozornost - hodnoty podmiňují chování jednotlivců i sociálních skupin. Otázka hodnot je důležitá ve

všech společenských vědách a hlavně v pedagogice, která se zaměřuje na formování jedince.

1.2 Klasifikace hodnot

Klasifikací hodnot se zabývá převážně filosofie, kde je klasifikace hodnot zpracována nejdůkladněji. V rámci psychologie nalezneme také řadu významných a zajímavých klasifikací hodnot. Následující text uvádí vybrané klasifikace.

Dle Pantiće (in Cakirpaloglu, 2009) jde hodnoty a hodnocení uspořádat použitím obecných teoretických a metodologických kritérií.

- **Kdo je nositelem hodnot** – kritérium rozděluje hodnoty na individuální, skupinové a univerzální.
- **Původ hodnot** – dle zdroje vzniku dělíme hodnoty na individuální a institucionální. Individuální hodnoty představují subjektivní kategorie a hodnoty institucionální představují zavazující pravidla chování pro všechny členy společnosti.
- **Vztah k přirozenosti člověka a živočichů** – humanisté považují hodnoty za imanentní vlastnosti lidské přirozenosti, ale někteří autoři připouštějí, že i zvířata mohou vlastnit prvky hodnot.
- **Role hodnoty** – Aristoteles rozlišoval hodnoty-prostředky a hodnoty-cíle.
- **Pozice v hierarchii** - hodnoty tvoří nejčastěji individuální systém hierarchického uspořádání. Nejznámější teoretickou koncepcí tohoto typu hodnotové struktury je Maslowova hierarchie potřeb.
- **Stupeň obecnosti** – podle tohoto kritéria jsou hodnoty specifickými preferencemi a jiné generalizované postoje (životní filozofie).

- **Podstata hodnoty** – kritérium rozděluje hodnoty na očekávané (normativní standardy) a na hodnoty směřující k naplnění existence. Funkcí normativních standardů je naučit jedince, aby činil, co je potřeba.
- **Funkce lidských hodnot** – kritérium dělí hodnoty na adaptující, ochranné, poznávací, sebeaktualizující.
- **Obsah hodnoty** – podle obsahu můžeme hodnoty rozlišit na hodnoty normativní; tyto hodnoty zdůrazňují, co je sociálně žádoucí a naopak preference působí selektivně na chování.
- **Oblast směřování hodnot** – kritérium posuzuje hodnoty podle dobra – tak vznikly hodnoty morální, estetické, náboženské.
- **Intenzita projevu hodnoty** – pomocí tohoto kritéria rozdělujeme hodnoty na explicitní a implicitní, manifestní a latentní, aktuální a potencionální. Explicitní a implicitní určují kvalitu vztahu mezi člověkem a společností. Latentní vyjadřují skrytý smysl hodnot. Manifestní vyjadřují očekávanou reakci vůči osobnímu projevu. U hodnoty aktuální a potencionální je rozhodující časový rozměr hodnot.
- **Stupeň vědomosti** – hodnoty podle tohoto kritéria rozdělujeme na hodnotu vědomou a nevědomou.
- **Stupeň zakotvenosti** – rozlišujeme tak povrchovou či deklarovanou hodnotu.
- **Umístění hodnoty** – kritérium dělí hodnoty na subjektivní a objektivní. Hodnoty subjektivní kladou důraz na vnitřní dynamiku. Objektivní hodnoty souvisí s vnějšími vlastnostmi.
- **Stupeň vzdálenosti hodnoty od osoby** – kritérium rozděluje hodnoty na konkrétní a abstraktní. U hodnot konkrétních převládá citový vztah k objektům. Hodnoty abstraktní souvisí se vzdálenými obsahy.
- **Modalita účinku** – kritérium rozlišuje pozitivní versus negativní, progresivní versus regresivní, potencionální versus aktuální.
- **Časová dimenze** – podle času můžeme hodnoty dělit na minulé, současné a budoucí.
- **Způsob přístupu ke skutečnosti** – podle tohoto kritéria Engliš rozlišuje ontologické, teleologické a normologické vlastnosti jevů a k nim přiřazuje ontologické, teleologické a normologické hodnoty.

- **Deduktivní v. induktivní přístup** – dedukce vychází z toho, že hodnoty jsou dispozice, induktivní přístup vyjadřuje cestu, která je tvořena úsudky o předmětu zkoumání.
- **Způsob operacionalizace hodnot** – hodnoty lze rozlišovat podle funkce ve výzkumném procesu. Hodnoty můžeme určit jako závislé, nezávislé, zprostředkující.
- **Velikost hodnoty** – kritérium určuje hodnoty podle předem určené míry nebo stupnice.
- **Intenzita hodnoty** – kritérium je zaměřeno na stanovení výše hodnot.

Třídění hodnot dle Nakonečného (1995):

- **materiální hodnoty** – jídlo, bydlení, majetek, zdraví;
- **sociální hodnoty** – láska, přátelství, spolupráce;
- **duchovní hodnoty** – pravda, nadosobní dobro, krása.

Frankl (2008) rozděluje hodnoty na tři kategorie. Klade velký důraz na utváření hodnot, protože podle Frankla hodnoty naplňují základní lidské potřeby:

- **tvůrčí** – vzdělávání, práce...pomocí těchto hodnot se utváří materiální hodnoty;
- **zážitkové** – realizovány v přijímání světa, vnímání krásy a umění;
- **postojové** – nejvyšší hodnoty člověka. Objevují se ve zvládnutí člověka, jak zvládá osud života.

Za významnou koncepci hodnot je považována koncepce navržená izraelským psychologem Schwartzem. Druhy hodnot dle Schwartze(in Smékal, Čerňák, 2008):

- Moc
- Úspěšný výkon
- Hedonismus
- Stimulace
- Samostatnost
- Univerzálnost
- Benevolence
- Tradicionalita
- Konformita
- Bezpečnost
- Spiritualita

Výše uvedené hodnoty řadí Schwartz (in Smékal, Čerňák, 2008) do čtyř oblastí, které lze uspořádat do kruhu nebo čtverce. Tyto oblasti se diferencují podle dvou dimenzí, a to: míry soustředění na sebe a úsilí o stabilitu nebo změnu.

- **Otevřenost změně:** stimulace, samostatnost, hedonismus.
- **Péče o zachování daného:** bezpečí, tradice, konformita.
- **Posílení jáství:** výkon, moc a hedonismus.
- **Překročení sebe sama:** univerzalizmus a benevolence.

1.2 Hodnocení

Hodnocení je termín, který neodmyslitelně patří k pojmu hodnota. Hodnocení je proces, ve kterém jsou utvářeny naše hodnoty. Proces, v němž jednoduše řečeno hodnotíme, zda je něco dobré nebo špatné.

“Význam hodnocení spočívá v tom, že si člověk jeho prostřednictvím utváří diferencované postoje a přístupy ke skutečnosti a učí se určitým způsobem jednat, hodnocení v sobě zahrnuje nejen poznání, ale i přesvědčení a postoje“

(Horák, 1996, s.24).

Hodnocení je proces, který je založen na našich rozumových schopnostech i na našich citech. Během života se dostáváme do situací, při kterých musíme hodnotit, přiklánět se na jednu nebo na druhou stranu. Jsou to situace, kdy musíme dle svých zkušeností a vlastností rozhodnout, co je dobré a co je naopak špatné. K tomu nám pomáhá proces hodnocení. Výsledkem hodnocení by měl být náš vlastní pohled na svět.

Horák (1996) uvádí, že při procesu hodnocení je důležité si uvědomit, že si vytváříme preferenční stupnici nejen hodnot, ale i lidí, se kterými přicházíme do styku. V závislosti na tom, jak je určitý jedinec vysoko na naší preferenční stupnici, jsme ochotni akceptovat jeho postoje a názory, podle kterých pak směřujeme naše chování a jednání.

Cakirpaloglu (2004, s. 343) charakterizuje hodnocení jako *„psychický proces, v němž je vztah mezi subjektem a objektem regulován kvalitou a intenzitou stávající hodnoty.“*

1.4 Hodnotový systém a hodnotová orientace

Hodnotový systém a hodnotová orientace jsou termíny, které bývají často zaměňovány a považovány za synonyma. Následující podkapitola se snaží rozlišovat mezi těmito termíny tak, jak je rozlišují vybraní autoři zabývající se hodnotami.

1.4.1 Hodnotový systém

Je soubor hodnot, který jedinec považuje za důležitý, podstatný, který přijal a kterým se řídí nebo snaží řídit. Jedná se o soubor hodnot, který pro jedince představuje vizi dobrého.

Soubor těchto hodnot si vytváří každý jedinec sám, ovšem na každého jedince působí vlivy, které systém jeho hodnot vytváří a mění. Hodnotový systém se mění s věkem, tedy s přibývajícím zkušenostmi. Postupem času se náš hodnotový systém stává opravdu hodnotovým systémem, který jsme přijali a podle něhož směřujeme naše chování.

Nakonečný (1995, s.123) definuje systém hodnot jako *„pojetí různých materiálních, sociálních a duchovních statků od nejvyšších až k nejnižším, od nezbytných až k postradatelným. Tento systém hodnot je ovšem závislý na dalších zkušenostech individua a může se, a to i dramaticky, měnit (např. po vážném onemocnění se nejvyšší hodnotou, tj. největším žádoucím dobrem, může stát zdraví). Psychologické pojetí hodnot je zjednodušením problému hodnot, který je komplexnější a je třeba odlišovat individuální a společenské hodnoty.“*

Pavlas (2008) uvádí, že hodnotový systém člověka se projevuje v tom, čemu dáváme přednost, co má pro nás určitý význam. Systém hodnot je souborem všech hodnot, které člověk uznává. Pavlas dále uvádí, že se nejedná o náhodné seskupení, ale je to žebříček, který můžeme nazvat **hodnotovou hierarchií**. Hodnotový systém každého z nás je rozdílný, může se blížit více či méně hodnotovému systému skupiny nebo společnosti, jejíž jsme členové. Vzdálenost individuálního hodnotového systému od společenského je určitým měřítkem sociální začlenění jedince i měřítkem psychické vyváženosti a duševního zdraví.

Za neznámější hodnotový systém je v psychologii osobnosti považována **koncepte E. Sprangera**. Jeho koncepte vychází z šesti typů poznání světa, které jsou tvořeny základními „životními formami“. Tyto formy představují jakési duchovní principy a těmi jsou ve Sprangerově pojetí: pravda, krása, užitek (zisk), láska k lidem, moc, bůh (moudrost). Podle upřednostňování jednoho z těchto principů Spranger (in Smékal, 2002) definuje šest typů lidí:

- **teoretický člověk** – za teoretického člověka označuje jedince, který touží po poznání pravdy, po poznání toho co se děje, jak se to děje a proč se to děje;
- **estetický člověk** – takovýto člověk hledá ve světě zážitek, estetický dojem nebo příležitost k sebevyjadřování. Vše vnímá jako harmonické nebo disharmonické. Pokud je pro něj svět harmonický, prožívá libost, je-li svět disharmonický, cítí se nesvůj, trpí;
- **ekonomický člověk** – člověk, který hledá užitek a zisk. Je to člověk egocentrický, myslí pouze na vlastní blaho;
- **sociální člověk** – žije pro druhého, usiluje o lásku k lidstvu;

- **mocenský typ osobnosti** – moc v tomto pojetí spočívá v podřízení se vyšším principům, v jednání v duchu vyšších zásad. Moc definuje v čistě psychologické rovině jako činnost, která determinuje jednání a motivy druhých lidí;
- **náboženský člověk** – osobnost, která usiluje o hledání smyslu života.

1.4.2 Hodnotová orientace

Je často zaměňována se zájmy, postoji, hodnotovými aspiracemi nebo hodnotovým systémem. Hodnotovou orientaci lze chápat jako komplementární proces, který je podmínkou utváření lidské identity. „*Hodnotovou orientaci můžeme definovat jako výběrovou zaměřenost subjektu na tvorbu a užívání hodnot*“ (Horák, 1996, s.25). Pojem byl vytvořen, aby vysvětlil příčiny lidské činnosti, aby odpověděl na otázku, proč lidé jednají tak a ne jinak, a poskytl návod k efektivní výchovné činnosti (Horák, 1996).

Pavlas (2008) zastává názor, že hodnotovou orientaci ovlivňuje vzdělávací a výchovné působení rodiny a jiných společenských institucí. Hodnotovou orientaci člověka můžeme poznat v soustavě postojů, mínění a názorů jedince. Pro člověka mají větší hodnotu skutečnosti, které odpovídají jeho vlastnostem.

Hodnotový systém a hodnotová orientace bývají často zaměňovány vzhledem k tomu, že v literatuře existuje celá řada definic a obsahů těchto pojmů. Tento fakt vychází ze skutečnosti, že není přesně vymezen obsah a rozsah těchto pojmů.

Horák (1996, s. 26) uvádí: „*Hodnotový systém a hodnotová orientace jsou složitě uspořádané systémy různých druhů přesvědčení a postojů, které člověk ve vztahu ke skutečnosti zaujímá. Přes přesvědčení a postoje se hodnotová orientace i projevuje a je poznatelná.*“

Z výše uvedených poznatků o hodnotové orientaci člověka můžeme usoudit, že je pro nás výhodné poznat hodnotovou orientaci člověka. Díky ní můžeme snadněji pochopit chování a rozhodování lidí kolem nás. Hodnotová orientace nám umožní získat vhled do životní orientace člověka.

Obst (2006) upozorňuje na důležitost diagnostiky hodnotové orientace také v procesu výchovy a vzdělávání. Učitel by měl tedy postupně získávat informace o hodnotách, které jeho studenti zastávají a které tak ovlivňují jeho chování.

2 Vymezení souvisejících pojmů

Hodnotová orientace je velice složitým systémem. Pro přesnější uchopení tématu hodnot je nutné podat ucelený přehled pojmů, které s hodnotovou orientací těsně souvisí.

Dále jsou uvedeny pojmy, které jsou stěžejní pro bližší vysvětlení a pochopení hodnotové orientace. Jsou to tyto pojmy: potřeby, motivace, postoje, zájmy a normy.

2.1 Potřeby

Potřeba je ve společnosti velice známým termínem. Reklamy, média, literatura nás pobízí k uspokojování našich potřeb různými nabízenými prostředky.

Obecně můžeme říci, že potřeba je pocit nějakého **nedostatku ale také nadbytku**, který se snažíme uspokojit nebo odstranit. Můžeme také říci, že každý z nás se snaží různými způsoby dojít k uspokojení především svých vlastních potřeb.

Murray (in Plháková, 2003, s. 366), který je odpovědný za to, že potřeba má v psychologii významné místo, ji definuje jako *„konstrukt označující sílu v oblasti mozku, která organizuje vnímání, myšlení, snažení a jednání v určitém směru, s cílem změnit existující neuspokojivou situaci.“*

Homola (1979) považuje za hlavní znaky potřeby **nedostatek a přesycení**. Potřeby dle Homoly vyjadřují požadavky člověka - co, kolik a čeho nezbytně potřebuje. Potřeba je také hodnotící, vždy máme na mysli určitý standard, podle kterého vyhodnocujeme, co je potřebné.

Horák (1996) zastává názor, že výchova by měla nést odpovědnost za formování reálných potřeb žáků, nikoli **pseudopotřeb**. Potřeby se v průběhu lidského života mění, vznikají a zanikají, potřeby velmi těsně souvisí s motivací.

2.1.1 Klasifikace potřeb

Potřeby stejně jako hodnoty mají svou klasifikaci. Každý z nás třídí své potřeby minimálně na důležité a méně důležité.

V literatuře existuje mnoho klasifikací potřeb, ve své práci uvádím čtyři vybrané klasifikace potřeb – Maslowova, dle Machové, Nakonečného a Murraye.

Maslowova (in Horák, 1996) klasifikace potřeb patří mezi nejznámější:

- **Fyziologické potřeby**: hlad, žízeň, sex.
- **Potřeba bezpečí**: jistota, stabilita, spolehlivost, osvobození od strachu, potřeba silného ochránce.
- **Afiliační potřeby**: potřeba lásky, náklonnosti, potřeba někam patřit.
- **Potřeby uznání**: potřeby dosažení úspěšného výkonu, potřeba prestiže.
- **Potřeby seberealizace**: tendence uskutečnit to, čím potenciálně je, potřeba vědní, porozumění, estetické potřeby.

Maslow provedl i hierarchizaci těchto potřeb na „nižší“ a „vyšší“. Všechny uvedené potřeby označuje Maslow za potřeby základní.

Klasifikace potřeb dle Machové (in Horák, 1996):

- stupeň – **fyzilogické potřeby člověka** = výživa, zdraví, byt apod. jsou potřeby základní a bývají uspokojovány přednostně;
- stupeň – **potřeby zabezpečení**, jejichž uspokojení umožňuje nezávislost člověka na svém okolí;
- stupeň – **potřeby asociace** = být příslušníkem společenských skupin, získat si přátele..;
- stupeň – **egoistické potřeby**, které dělí na:
 - a. potřebu vážít si sebe sama = potřeba autonomie, kompetence, úspěchu;
 - b. potřeba reputace = mít odpovídající postavení, vážnost, uznání;
- stupeň – **potřeba dosáhnout vyšších osobních a společenských cílů.**

Klasifikace je chápána jako stupnice, kterou prochází člověk při své stabilizaci ve společnosti.

Z výše uvedené klasifikace odvozuje Machová (in Horák, 1996) klasifikaci hodnot:

- stupeň – **hodnoty fyzilogické** = zdraví, vzhled, apod.;
- stupeň – **hodnoty zabezpečení** = pracovitost, samostatnost, apod.;
- stupeň – **hodnoty asociace** = láska, věrnost, apod.;
- stupeň-**hodnoty osobnostní** = vzdělanost, hrdost, kultivovanost, asertivnost, apod.;
- stupeň – **hodnoty vyšších osobních cílů** = realizace vlastních schopností, apod.

Vedle primárních fyziologických potřeb psychologie hovoří o tzv. **sekundárních potřebách**, tj. potřeby vzniklé na základě návyku (alkohol, heroin nebo jiné drogy). Tyto potřeby bývají často stejně silné jako potřeba potravy, nápoje a hluboce mění celou osobnost (Nakonečný, 1995).

Klasifikace potřeb dle Murraye (in Madsen, 1972):

- **objektivizovaná potřeba** (zjevná, manifestní) - obsahuje skutečné činnosti, kterým předchází vědomý záměr nebo přání;
- **zpola objektivizovaná potřeba** – činnosti, které jsou zaměřeny na skutečné objekty;
- **subjektivizovaná potřeba** – činnost, která vychází z potřeby, jež nedochází zjevného výrazu.

2.2 Motivace

Je chápána jako soubor **pohnutek** k nějaké činnosti, chování, aktivitě. Většina pedagogických pracovníků přemýšlí, proč se žáci chovají tak, jak se chovají a motivace je právě jedním z činitelů, které naše chování někam směřují. Ale i my sami se snažíme pochopit, proč se někdy chováme tak, že toho později litujeme.

Homola (1972, s. 11) definuje motivaci jako *„obecné označení pro všechny podněty, které vedou k chování, resp. k určitému chování.“*

Pokud hovoříme o motivaci jako o souhrnu všech podnětů, které vedou k chování, musíme také objasnit pojem motiv, jenž s motivací velmi těsně souvisí.

Homola (1972, s. 13) jej definuje jako „*určité vnitřní pohnutky, které vzbuzují a udržují aktivitu člověka a které určují, že se chová určitým způsobem.*“

Motivace bývá považována za psychologický konstrukt, který byl vytvořen pro vysvětlení určitého chování. Jako psychologický konstrukt označuje motivaci také Homola (1972) proto, že motivaci není možné nijak měřit, na motivaci můžeme pouze usuzovat ze změn v chování.

Motivace je u každého člověka rozdílná. Pokud hovoříme o motivaci, máme na mysli více motivů. Člověk není nikdy motivován pouze jedním motivem, ale vždy komplexem.

Homola (1972) dále uvádí, že na existenci a sílu motivace usuzujeme z toho, jak moc se jedinec snaží dosáhnout svého cíle, co je ochoten udělat pro jeho uskutečnění. Síla motivu je rozdílná od jedince k jedinci, člověk může stejné motivy vyjadřovat různými způsoby a naopak podobné chování může být výsledkem působení různých motivů. Na naše chování nepůsobí pouze motivy, ale i osobnostní a vnější zejména sociální podmínky, ve kterých motivy působí.

Homola (1972) také upozorňuje na fakt, že ani při vědomé motivaci nemáme přehled o všech motivech. Uvědomujeme si jen motivy dominantní. Často máme také tendenci vlastní motivy zkreslovat, a to zvláště tam, kde by skutečný motiv zasahoval do našeho hodnotového systému nebo ohrožoval naši sebeúctu.

2.3 Postoje

Jsou vyjádřením našeho hodnocení k různým sociálním objektům v našem prostředí, jsou tedy odpovědí na to, co upřednostňujeme, resp. co nemáme rádi.

Výrost, Slaměník (2008, s. 127) definují postoje jako *„relativně stabilní charakteristika, jako ‚psychologická tendence‘, která se projevuje v hodnocení konkrétní entity s jistým stupněm upřednostňování nebo odmítání.“*

Postoje velmi těsně souvisí s **přesvědčením**. Mají společné i to, že vznikají jako výsledek ovlivňování nebo výchovného působení. Člověk má velké množství postojů. Postoje mohou vznikat ke všemu, co existuje ve fyzikálním a sociálním světě, dokonce i k jevům, které v něm neexistují. Musí být ale přítomny ve vnitřním duševním světě člověka.

Zkoumáním postojů se zabývá celá řada vědních oborů, a to hlavně proto, že poznání postojů je základním předpokladem předvídání a regulování jednání a chování lidí (Horák, 1996).

Homola (1979, s. 151) charakterizuje **specifické znaky postojů**:

- *„postoje jsou relativně trvalé tendence k jednání. To neznamená, že se nemohou měnit, jsou však vůči změně odolné;*
- *jsou naučeny zkušeností;*
- *jsou hodnotově orientovány;*
- *postoj je vědecký konstrukt, nemůže být přímo pozorován, musí být vysouzen z pozorovatelného chování.“*

Postoje se u člověka utvářejí na základě několika skutečností. Nejčastěji je přebíráme od blízkých lidí, od lidí, ke kterým máme určitou citovou vazbu nebo je považujeme v dané oblasti za autoritu. Tyto postoje většinou přijímáme nekriticky.

Horák (1996) rozlišuje tři možnosti tvorby postojů. Postoje se mohou utvářet v procesu uspokojování potřeb dané osobnosti, příznivé postoje si zpravidla vytváříme k lidem, kteří uspokojují naše potřeby.

Postoje se také vytváří na základě informací, kterým je člověk vystaven. Tato skutečnost je podstatná i pro výchovnou činnost, tj. obsah předávaných informací musí obsahovat hlavně podstatná fakta a je potřeba sdělovat nejen co se stalo, ale jak a proč se to stalo, musíme fakta hodnotit.

Postoje se vytváří také ve skupinách, jejichž součástí člověk je. Jestliže činnost ve skupině uspokojuje jedincovy potřeby, pak přijímáme informace jako věrohodné a vytváříme si silný postoj. Na utváření postojů mají vliv i skupinové hodnoty a normy; ty předepisují jak chování a jednání, tak také to, jaké postoje jsou správné.

Postoje jedince jdou změnit velmi těžko. Postoje, které byly utvořeny na základě hodnot, jež jedinec zaujímá a které pro něj mají velký význam, jsou téměř neměnné.

*„Hlavním prostředkem změny postojů je **persvaze**, tj. přesvědčování“* (Výrost, Slaměník, 2008, s. 138).

2.4 Zájmy

Zájmy patří mezi termíny, které není jednoduché definovat. Každá společenská věda se na zájmy dívá jinak a jinak je i definuje. Rozdíly nalezneme i mezi jednotlivými oblastmi v rámci psychologie.

Helus (2003, s. 48) definuje zájmy jako „*uvědomělé, dlouhodobé a soustavné zaměření aktivity jedince na vybranou oblast poznávání a čínorodé seberealizace. Zájmy sjednocují řadu oblastí osobnosti a dávají jim aktivní nasměrování.*“

Homola (1979, s. 243) rozlišuje dvojí pojetí zájmu.

- *„Strukturální pojetí – zájem je vrozeným nebo získaným elementem zaměření osobnosti a zakládá tendenci pociťovat určité objekty jako hodnotné.*
- *Funkcionální pojetí – zájem je typem citové zkušenosti, spojené s pozorností vůči nějakému objektu.“*

Homola (1979) vymezuje charakteristické rysy zájmu, mezi které patří mobilizace pozornosti, citový doprovod, tendence k aktivitě, zaměřenost na předmět, spojení s potřebami.

Pro motivaci je důležité, že zájem považujeme za složku osobnosti. Zájmová struktura jedince je determinována věkem, pohlavím, skupinovou příslušností, pozicí v sociální skupině a osobnostními faktory. Jen některé zájmy se mohou stát ústředními. Zájmy, které jsou vytlačeny z centra vědomí, se stávají zájmy podřadnými, ale pokračují ve své působnosti. Vůdčí zájmy mají pro člověka životní význam, jsou hlubší, jejich účinnost z hlediska poznávání je vysoká (Homola, 1979).

2.5 Normy

Normy se nacházejí stejně jako hodnota na hranici několika vědních disciplín – filozofie, etiky, sociologie, psychologie, pedagogiky.

Normy vytváříme vždy za nějakým účelem, který má pro nás určitou hodnotu. Mezi normami a hodnotami existuje vztah, a to ten, že hodnoty jsou vlastně součástí norem. Tento vztah platí také naopak, tj. normy jsou součástí hodnot. To se projevuje například v utváření školských norem, které jsou formovány v souladu s hodnotami pedagogickými (Horák, 1996).

Psychologický slovník definuje normu jako *„pravidlo nebo předpis, který má závaznou platnost jako kritéria pro posouzení určitého jevu“* (Hartl-Hartlová, 2008, s.359).

Za hlavní úkol norem často považujeme udržení pořádků ve společnosti. Normy jsou pro nás závazná pravidla chování. Společnost po nás vyžaduje dodržování norem a chování v souladu s normami. Normy jsou vlastně určitým tlakem na jedincovo chování.

Horák (1996) vymezil společný znak hodnot a norem. Hodnoty i normy mají společné, že regulují vztahy lidí. Prostřednictvím hodnot a norem je možné orientovat se ve svých činech.

Rozdíly mezi hodnotami a normami vidí Horák (1996) v tom, že hodnoty jsou obecnější, základní a určují obecné směry a cíle. Normy jsou oproti tomu závazné počiny lidí. Jsou více ohraničené, omezené, vystupují jako závazná pravidla jednání

a chování lidí. V minulosti se individuální hodnoty adolescentů utvářely vždy pod vlivem společenských norem, které buď přijímali nebo odmítali. Dnes už tomu tak není, zřejmě také proto, že minulé společenské hodnoty a normy již neplatí a nové se teprve tvoří, a proto nemohou být základem pro tvorbu individuálních hodnot.

3 Vytváření hodnot, vlivy působící na utváření hodnot

Cílem třetí kapitoly je obecné vyhodnocení způsobu utváření hodnot. Nemůžeme jasně říct, kdo konkrétně ovlivňuje naše hodnoty. Samozřejmě, že v životě můžeme mít člověka, který na nás působí více nežli ostatní.

Obecně můžeme říct, že naše hodnoty jsou ovlivňovány téměř každou osobou v našem v životě, která je pro nás nějakým způsobem významná. Na náš systém hodnot také působí životní události, které se nám v průběhu života stanou a zasáhnou náš citový život. Taková událost může znamenat celkové přehodnocení našeho systému hodnot.

Horák (1996) uvádí, že hodnoty se postupně vytvářejí, formují a diferencují v **procesu socializace a výchovy**. Výchovu označuje za sféru, která zabezpečuje předávání hodnot společenského vědomí do vědomí individuálního. Hodnoty společenské jsou základem pro hodnocení, prostřednictvím hodnocení vznikají **individuální hodnoty**.

Pavlas (2008) upozorňuje, že negativní stránkou utváření vlastních hodnot může být porucha v osobní hierarchii hodnot a ideálů, která může vést k duševním poruchám nebo k asociálnímu a deviantnímu chování.

Fontana (1997) zastává názor, že morální normy a hodnoty jsou naučené. Hlavním zdrojem učení jsou rodiče, učitelé, vrstevnická skupina a celá společnost.

3.1 Socializace

Výrost, Slaměník (2008, s. 49) definují socializaci jako „*proces osvojování si způsobů chování a seznamování se s kulturním prostředím, osvojení si společenských norem, plné přizpůsobení se společenskému životu.*“

Jednoduše řečeno, socializace je procesem, ve kterém se člověk učí, jak správně fungovat ve společnosti, v níž se narodil, a jak regulovat své chování a jednání tak, aby jedinec nebyl vyloučen ze společnosti.

Na socializaci se podílí několik činitelů. Je to hlavně rodina, která nás ovlivňuje jako činitel hlavní.

Prostřednictvím rodiny nám jsou předávány nejpodstatnější hodnoty a normy dané společností. Rodina nám předává také normy a postoje, které mohou být charakteristické pouze pro tu rodinu vlastní a nemusí se slučovat s normami a hodnotami společnosti.

V pozdějším věku nás ovlivňuje škola a hlavním činitelem formování se stává vrstevnická skupina, která může na jedince působit i negativně. Hodnoty, které jsou uznávány v těchto skupinách, jsou pro jedince velice významné. Jedinec se s těmito hodnotami nemusí ztotožnit, ale pro fungování ve skupině je nutné tyto hodnoty respektovat.

3.1.1 Rodina jako socializační činitel

Kraus (2008) zdůrazňuje význam rodiny jako nezastupitelné instituce nejen pro dítě, ale také pro dospělého člověka. Rodina je nezastupitelná při předávání hodnot, funguje jako nejvýznamnější socializační činitel.

Psychologický slovník (Hartl-Hartlová, 2004, s. 512) charakterizuje rodinu jako „*společenskou skupinu spojenou manželstvím nebo pokrevními vztahy a odpovědností a vzájemnou pomocí.*“

Nikdo nemůže zpochybnit důležitost rodiny. Význam rodiny si uvědomuje každý z nás. Rodina se už několik desítek let objevuje na horních místech v hodnotovém systému naší společnosti.

I přesto, že většina z nás považuje rodinu za nenahraditelnou, dochází v české společnosti k určité krizi rodiny.

Kraus (2008) v této souvislosti poukazuje zejména na přibývání nesezdaných soužití, v důsledku toho se tak rodí více dětí mimo legitimní manželství. Mezi další znaky současné rodiny Kraus (2008) mimo jiné řadí určitou izolovanost rodiny od vnější společnosti, zmenšování rodiny (přibývá jednočlenných domácností a počet osamělých žen s dětmi), vysoké zatížení rodičů pracovními aktivitami, objevuje se dvoukariérový model rodiny a samozřejmě rozvodovost, která je v České republice jedna z nejvyšších. V ČR se rozvádí každé druhé manželství.

Všechny výše uvedené skutečnosti mají velký vliv na výchovu dětí a na jejich další život.

Čožíková (2008) uvádí, že selhání jednoho nebo obou rodičů narušuje či dokonce rozvrací rodinné společenství, které je nejvýznamnější pro harmonický rozvoj dítěte. Kvalitní rodina je rozhodující pro uspokojování potřeb dítěte, jeho kvalitní rozvoj a úspěšné završení socializace.

Rodinná socializace je jen zčásti naplňovaná záměrným výchovným působením. Probíhá především jako bezprostřední kontextuální vliv sociálního prostředí, které je závislé na osvojeném životním způsobu dospělých členů rodiny (Klapilová, 1996).

Klapilová (1996) považuje rodinu za nejdůležitější prostředek předávání hodnot z generace na generaci a zároveň poukazuje na fakt, že rodina sama je jednou z nejvýznamnějších hodnot lidské společnosti.

Socializační funkce rodiny v dnešní společnosti se uskutečňují s většími obtížemi. To ztěžuje i fakt, že vliv rodiny je poměrně krátkodobý. Důvodem je i to, že dynamika společenského života nedovoluje věnovat výchově dětí tak soustředěnou péči jako dřív. Také devalvace tradičních hodnot způsobuje, že hodnoty vznikající ve vědomí mladé generace se vytvářejí kontrastně vůči starší generaci. Vznikají tak generační konflikty, které překračují rámec rodiny a projevují se celospolečensky (Klapilová, 1996).

3.1.2 Vrstevnická skupina jako socializační činitel

Každý z nás se během života stane členem mnoha sociálních skupin, které jsou pro něj nějakým způsobem důležité. Vrstevnická skupina hraje velkou roli především v období dospívání, kdy se jedinec svým způsobem odpoutává od rodiny a přijímá hodnoty a normy té skupiny, které je členem. Jak se s těmito hodnotami a normami ztotožní záleží na tom, jako moc je se skupinou konformní.

Vrstevnické skupiny mohou v období dospívání působit na jedince velmi negativním způsobem, protože jejich vliv na formování jedince je nezpochybnitelný.

Klapilová (1996, s. 32) definuje vrstevnickou skupinu jako „malou, primární, neformální sociální skupinu, homogenní z hlediska věku členů. Je po rodině nejdůležitějším socializačním činitelem.“

Wroczyński (in Kraus, 2008, s. 88) definuje dvě funkce vrstevnických skupin:

- „příslušníci mají možnost v nich ukázat, co se naučili tím, že se účastní života dospělých;
- členové rozvíjí samostatné úsilí a uskutečňují své cíle, které nemohou realizovat v jiných formách aktivit.“

Kraus (2008) uvádí, že v prostředí vrstevnických skupin probíhá základní proces socializace. Vrstevnické skupiny jedinci umožňují určité sebeuplatnění a nezávislost na světě dospělých.

Členství ve vrstevnické skupině slouží k prověřování a utvrzování subjektivity jedince. Ve skupinách vrstevníků se děti učí vztahům rovnoprávnosti či autority vznikajícím spontánně na jiných základech než formálních a generačně zakotvených. Normy a hodnoty vrstevnických skupin jsou relativně volnější. Vrstevnické skupiny vznikají od počátku školní docházky dětí a s věkem jejich význam roste. Tyto skupiny umožňují osamostatňování dětí od rodiny a jejich vstup do širších sociálních struktur (Klapilová, 1996).

3.1.3 Škola jako socializační činitel

Škola, tedy hlavně učitelé, mají odpovědnost, protože mají kontrolu nad celou skupinou dětí. Mohou tak ovlivnit postoje a chování celé skupiny (Výrost, Slaměník, 2008).

Vstupem do školy se mění celý život dítěte. Rozšiřuje se oblast, jejímuž vlivu dítě podléhá. Dítě se přímo srovnává s ostatními žáky. Na základě srovnávání s druhými se dítě učí dávat si osobní cíle a utvářet si stupnici hodnot.

Ve škole se často dostávají do sporu sociální hodnoty s osobními potřebami. Tím složitější je pak přístup k motivaci žáků, ze kterého musí každý pedagogický pracovník vycházet, pokud chce, aby jeho pedagogické působení bylo efektivní.

Škola je důležitá při určování kvality pohledu dítěte na sebe sama. Vyučování dává žákovi možnosti systematicky se hodnotit a srovnávat výsledky se svými vrstevníky. Škola tak musí zajistit každému dostatek příležitostí, aby mohl uplatnit všechny své možnosti (Homola, 1972).

4 Charakteristika vývojového období dospívání

Cílem kapitoly je uvést psychologickou charakteristiku vývojové fáze dospívání, tedy životní fáze, ve které se nachází respondenti výzkumného šetření.

Fáze pubescence je fází, která je typická také mnoha fyzickými změnami, s nimiž se musí každý pubescent vyrovnat, což může ovlivnit jeho celkové prožívání a citové ladění.

4.1 Dospívání

V literatuře lze nalézt několik různých členění vývojové fáze dospívání.

Dle Vágnerové (2005) je účelné rozdělit dospívání na dvě fáze. První fáze je tzv. raná adolescence, to je období mezi 11.- 15. rokem. Druhá fáze je označována jako pozdní adolescence, tj. od 15 do 20 let.

Vágnerová (2005) charakterizuje období dospívání jako přechodnou dobu mezi dětstvím a dospělostí. Tato fáze tak zahrnuje dekádu života od 10 – 20 let. Průběh dospívání je závislý na kulturních a společenských podmínkách, ze kterých vyplývají požadavky společnosti k dospívajícím.

Typickým znakem období dospívání je **změna**. Toto období je spojeno s mnoha fyzickými, ale také psychickými změnami. Vágnerová (2005) uvádí, že většina těchto změn je podmíněna primárně biologicky, ale vždy je významně ovlivňují i psychické a sociální faktory.

4.2 Raná adolescence (pubescence)

Zahrnuje prvních pět let dospívání (11 – 15 let) s určitými individuálními rozdíly. Změnou, která je nejvíce nápadná a pubescenty často také nejvíc prožívána, je tělesné dospívání spojené s pohlavním dozráváním, tj. pubertou.

Taxová (1987) také upozorňuje na specifikum tohoto období, kterým je nakupení mnoha změn v poměrně krátkém čase. Mění se zjev, názory, chování a jednání, mění se hodnoty, postoje a zájmy, rozvíjí se aspirace a životní cíle, proměnou prochází celá osobnost.

Skorunková (2008) považuje za součást rozvoje vlastní identity pubescenta volbu povolání. Pubescent musí při volbě školy vzít v úvahu své reálné schopnosti, řídit se také svými zájmy a představami o náplni různých povolání. Pubescent svou budoucí identitu vymezuje spíše negativně tím, co rozhodně nechce být.

4.2.1 Puberta

Pokud chceme charakterizovat období dospívání, nesmíme zapomenout na další období, které spadá nejen do období pubescence, a to puberta. Puberta je obdobím, podle kterého společnost často označuje pubescenty za „pubertáky.“

Machová (2005, s. 225) charakterizuje pubertu jako „*dlouhé vývojové období, které probíhá v širokém rozmezí od 10 – 18 let a zasahuje do několika úseků ontogenetického vývoje. U dívek začíná puberta asi o 2 roky dříve, první známky puberty se u dívek objevují kolem desátého roku, u chlapců až ve dvanácti letech. Dolní věkovou hranicí fyziologického nástupu puberty u dívek je 8 let, u chlapců 10 let. Pokud je to dříve, hovoříme o tzv. předčasné pubertě. O opožděné pubertě hovoříme, pokud nastupuje u dívek po 14 roce a u chlapců po 16 roce.*“

Taxová (1987) uvádí tři charakteristické jevy období puberty:

- **akcelerace nástupu puberty** spolu s velkou interindividuální variací;
- **diferenciace obou pohlaví** – objevují se významné rozdíly mezi chlapci a dívkami, dívky předbíhají chlapce v somatickém a fyziologickém vývoji v průměru o jeden rok;
- **obecné rysy puberty** – rozdíly se vyskytují nejen mezi chlapci a dívkami, ale také mezi příslušníky stejného pohlaví. Vzhled i chování prochází neočekávatelnými změnami.

4.3 Charakteristika pubescenta z hlediska vývojové psychologie

Subkapitola se věnuje konkrétnější charakteristice pubescenta v oblasti emočního vývoje, vývoje postojů a hodnot, významu tělesných proměn, vývoje poznávacích a autoregulačních schopností.

4.3.1 Emoční vývoj

Vágnerová (2005) uvádí, že v období pubescence dochází ke změně také v oblasti citového prožívání. Tyto změny se projevují kolísavostí emočního ladění, větší labilitou a dráždivostí.

Každý z nás tyto reakce pubescentů zná, jejich reakce považujeme často za nepřiměřené dané situaci. Většina dospělých na to reaguje slovy: „To je tou pubertou.“

Vágnerová (2005) dále uvádí, že prožitky pubescentů bývají velmi intenzivní, ale jsou typické svou krátkodobostí a proměnlivostí. Změny v emočním prožívání se mohou projevit větší impulzivitou a nedostatkem sebeovládání. Typický pro

dospívající je emoční egocentrismus, dospívající mají tendenci analyzovat vlastní pocity a uvažovat o nich. Typická je nechuť projevovat své emoce navenek.

Vágnerová (2005) upozorňuje na problém vzniku negativních emocí u dospívajících. Dospívající bývají často kritizováni jinými lidmi a dospělí mají naopak často pocit, že jejich děti jsou rozmazlené, a že se neumějí chovat. Dospívající mají větší sklon ke smutku, jsou více přecitlivělí a vztahovační.

4.3.2 Postoje a hodnoty

Postoje se v dospívání rozvíjí velmi prudce a zasahují všechny životní oblasti – práci, učení, zábavu, volný čas, mezilidské vztahy. Postoje dospívajících jsou velmi proměnlivé, tvárné a ovlivnitelné. Občas se v postojích objevuje sklon k radikalismu, to je dáno spíše nedostatkem zkušeností a snahou ke všemu zaujímat vlastní stanovisko. S hodnotami se mládež setkává ve formě společenských požadavků, ale také ve formě individuálních hodnotových systémů lidí a skupin, se kterými je v blízkém kontaktu (Taxová, 1987).

4.3.3 Tělesná proměna a její význam

Tělesná proměna je pro většinu dospívajících velkým „strašákem.“ Vzhled je něco, co je velmi těžké před okolím utajit. Dospívající se často stydí za tělesné změny, kterými jejich tělo prochází. Mají tendenci se srovnávat jeden s druhým, ale také s různými populárními osobnostmi. Dnešní doba je velmi zaměřená na krásu a fyzickou dokonalost. To může na většinu dospívajících vytvářet silný tlak a stres.

Vágnerová (2005) charakterizuje tělesné změny jako dobu, kdy se dítě mění na člověka schopného reprodukce.

V současné době se setkáváme s efektem, kdy dospívání začíná ve stále nižším věku. U dnešních dětí začíná období dospívání dříve nežli u generací před nimi. Hovoříme o tzv. sekulární akceleraci.

Vágnerová (2005) definuje sekulární akceleraci jako „*urychlení biologického dospívání vnějšími podněty.*“ Dále uvádí, že doba počátku dospívání je limitována geneticky a už se pravděpodobně nemůže posunovat do nižšího věku. Dle Vágnerové (2005) již dosáhla svého vrcholu a došlo ke stabilizaci.

Vágnerová (2005) uvádí, že zevnějšek je součástí identity dospívajících. Subjektivní význam zevnějšku vzrůstá a projevuje se zaměřeností na své tělo, a to převážně u dívek. Úpravu zevnějšku berou jako prostředek vyjádření identity. Dospívající velmi přemýšlí o svém oblečení a vybírají takové, které je odliší od dětí i dospělých.

Krása je dosti významná ve světě dospívajících. Často jsme prostřednictvím médií nepřímými svědky šikany v prostředí škol, kdy jsou žáci šikanováni pro svůj odlišný vzhled. Většinou pro své tělesné nedostatky nebo odlišnosti. V nedávné době jsme mohli slyšet o případu šikany u chlapce z důvodu oblékání podle nejnovějších moderních trendů. V Anglii zase měli případ šikany z naprosto odlišného důvodu, a tím byla krása její nositelky. Svět dospívajících je velmi rozporuplný a je těžké mu porozumět, jejich reakce jsou často ve stejných situacích naprosto odlišné.

Vágnerová (2005) zastává názor, že atraktivní dospívající získávají lepší sociální status a jsou snadněji přijímáni vrstevníky. Pokud se dospívající za atraktivního nepovažuje, může to často ovlivnit jeho další směřování a hierarchii hodnot. Menší přitažlivost může znamenat také výhodu, stane se podnětem k dalšímu osobnostnímu rozvoji.

4.3.4 Vývoj poznávacích procesů

Pro vývoj poznávacích schopností je podle Vágnerové (2005) typické postupné uvolňování ze závislosti na konkrétní realitě. Pro dospívajícího je typické přemýšlet o tom, jaký by mohl tento svět být, nebo měl být. Realita je pro něj jen jednou variantou z množiny možných, na rozdíl od prepubertálního dítěte.

Jsou schopni pochopit obecnější pravidla, akceptují obecnější principy. Výjimky a kompromisy odmítají, protože jsou pro ně rušivé.

Bývají radikální, radikalismus je pro ně obranou proti nejasnosti a mnohoznačnosti.

4.3.5 Vývoj autoregulačních schopností

Dle Vágnerové (2005) je pro vývoj autoregulačních schopností v dospívání charakteristický rozvoj volných vlastností. Začíná se zlepšovat sebekontrola a vytrvalost, k jejich rozvoji přispívá odhad vlastních možností. Jsou vytrvalejší než dříve, ale pouze mají-li silný motiv.

Autoregulační mechanismy se dle Vágnerové (2005) uplatňují především v situaci zátěže. Zátěž může dospívající zpracovat jako výzvu, ale i jako ohrožení vyvolávající ochranné reakce. Schopnost snášet zátěž vzrůstá od středního školního věku, ale neroste rovnoměrně. V dospívání je kolísavá, odráží precitlivělost a labilitu dospívajících.

Podle Vágnerové (2005) již dospívající dokáží odhadnout míru zvladatelnosti problému. Tím se zvyšuje pravděpodobnost, že při jeho řešení použijí efektivnější strategii, ať už hledají sociální podporu nebo spoléhají sami na sebe.

Praktická část

5 Výzkum hodnotové orientace u pubescentů

Kapitola se věnuje výzkumnému šetření, objasňuje jeho cíl a metodu, která byla použita pro získání výsledků a charakteristiku výzkumného vzorku.

5.1 Cíle výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je **zmapovat životný styl a hodnoty současných pubescentů**. Proto mě ve výzkumu dále zajímalo, jaké mají životní cíle, kdo je jejich vzorem, jaké hodnoty jsou podle nich důležité pro dospělé, komu důvěřují, čeho se v životě obávají.

Výzkumné šetření bylo prováděno na druhém stupni čtyř vybraných základních škol.

Hodnoty do určité míry směřují naše chování a jednání, proto je dobré znát hodnoty, které uznávají současní pubescenti. Tak můžeme do jisté míry porozumět jejich chování.

5.2 Metoda výzkumu

Pro výzkumné šetření jsem zvolila metodu dotazníkového šetření, pro kterou jsem využila dotazník vlastní konstrukce.

Dotazník se skládá z celkem 20 otázek. První 3 otázky jsou formálního charakteru a zjišťují věk, pohlaví a třídu.

Zbylé otázky jsou věcné a vztahují se ke zkoumanému problému. Dotazník je tvořen jak otázkami otevřenými, tak také otázkami uzavřenými, a to jak polynomickými tak dichotomickými.

Plné znění dotazníku je uvedeno v příloze č. 1.

5.3 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumné šetření jsem prováděla v mikroregionu Uničovsko. Pro svůj výzkum jsem zvolila 4 základní školy. Výzkum jsem prováděla v období listopad 2009 až únor 2010. Celkem se výzkumu zúčastnilo 283 žáků druhého stupně základních škol. Respondenti byli ve věku 11 až 16 let.

Výzkumné šetření jsem prováděla na těchto školách:

Základní škola Újezd u Uničova - na 2.stupni je celkem 80 žáků, výzkumu se zúčastnilo celkem 64 žáků. Škola se nachází asi 4 km od města Uničova a dojíždí do ní žáci z vesnic Mladějovice a Paseka.

Základní škola Troubelice - má na 2. stupni celkem 100 žáků a výzkumného šetření se zúčastnilo celkem 92 žáků.

Základní škola Uničov –Haškova; na 2. stupni je celkem 76 žáků a výzkumu se zúčastnilo 74 žáků.

Základní škola Pňovice - na 2.stupni je celkem 85 žáků, výzkumného šetření se zúčastnilo pouze 53 žáků.

Všechny uvedené základní školy spadají pod mikroregion Uničovsko.

Mikroregion se rozprostírá severozápadně od města Olomouce na cca 315 km².

V mikroregionu žije kolem 26 tisíc obyvatel.

6 Analýza získaných dat

První tři otázky v dotazníku jsou formálního charakteru a zjišťují početní zastoupení chlapců a dívek, věk žáků a třídu, kterou navštěvují.

Od otázky č. 4 je dotazník zaměřen na věcné zkoumání stanoveného problému.

Otázka č. 1

Početní zastoupení chlapců a dívek ve výzkumných souborech

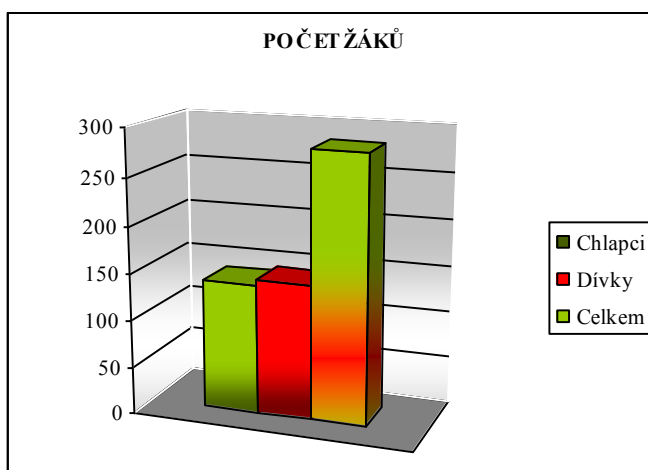
Z celkového souboru 283 respondentů se výzkumného šetření zúčastnilo 139 chlapců, tj. 49% a 144 dívek, tj. 51 %. Dívky ve výzkumném šetření převládaly pouze o 2 %.

Tabulka č. 1

Početní zastoupení chlapců a dívek

	ZŠ Haškova		ZŠ Újezd		ZŠ Pňovice		ZŠ Troubelice		Celkem	
	absolutně	%	absolutně	%	absolutně	%	absolutně	%	absolutně	%
Chlapci	36	49	33	52	26	49	44	48	139	49
Dívky	38	51	31	48	27	51	48	52	144	51
Celkem	74	100	64	100	53	100	92	100	283	100

Graf č. 1

Otázka č. 2**Věkové zastoupení respondentů ve všech výzkumných souborech**

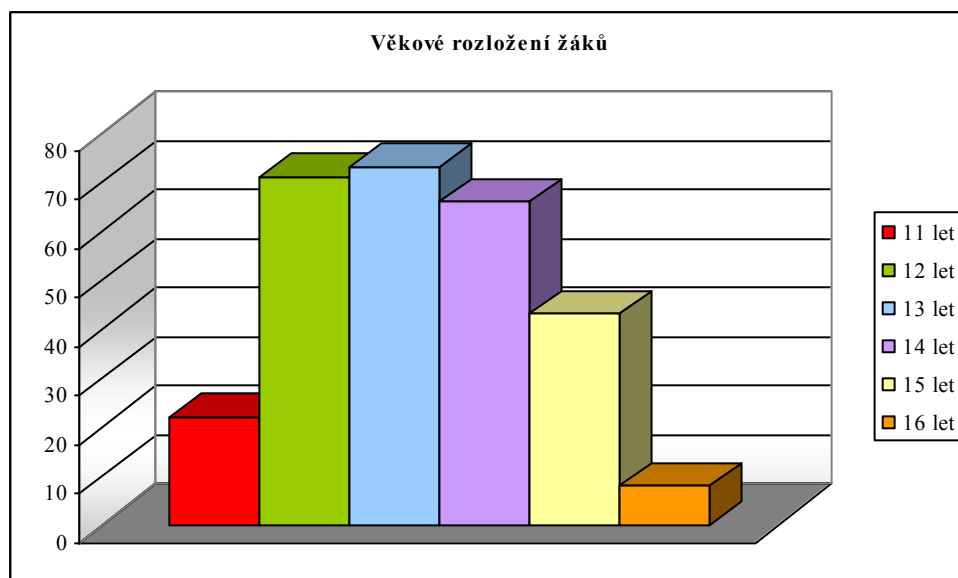
Z respondentů podle věku převládají žáci ve věku 12 a 13 let. Nejméně žáků je ve věku 16 let.

Tabulka č.2

Věkové zastoupení žáků

Věk žáků	Počet žáků
11 let	22
12 let	71
13 let	73
14 let	66
15 let	43
16 let	8
Celkem	283

Graf č. 2

Otázka č. 3**Počtní zastoupení respondentů podle třídy ve všech zkoumaných souborech.**

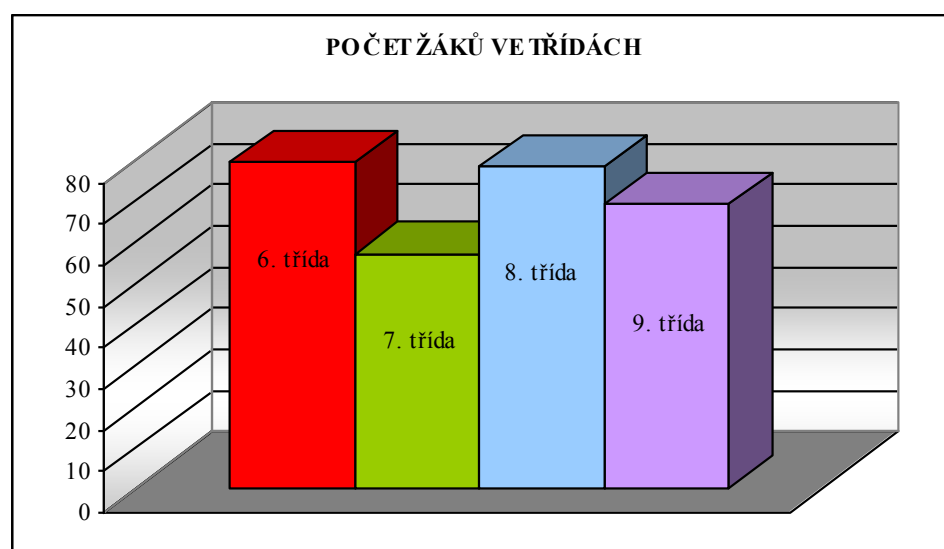
Nejvíce žáků z výzkumného souboru navštěvuje 6.třidu, a to 79 žáků, 78 žáků navštěvuje 8.třidu a nejméně žáků je v 7.třídách, a to 57.

Tabulka č. 3

Počtní zastoupení žáků podle tříd

Třída	Škola				Celkem
	ZŠ Haškova	ZŠ Újezd	ZŠ Pňovice	ZŠ Troubelice	
6	22	14	18	25	79
7	17	14	6	20	57
8	22	21	9	26	78
9	13	15	20	21	69
Celkem	74	64	53	92	283

Graf č. 3

Otázka č. 4

Seřaď uvedené hodnoty podle toho, jak jsou pro tebe důležité.

(1=nejvýznamnější, 10= nejméně významná).

(láska, přátelství, rodina, vzdělání, peníze, zdraví, drahé značkové věci, pravda, svoboda, víra)

Hodnota, kterou žáci nejčastěji udávali na prvním místě, tj. hodnota, jež je pro žáky nejvíce důležitá, byla rodina, a to pro 127 žáků. Tato hodnota je následována hodnotou zdraví, kterou uvedlo 71 žáků a třetí nejčastější odpovědí, jež byla uvedena na prvním místě, byla láska, kterou uvedlo 33 žáků.

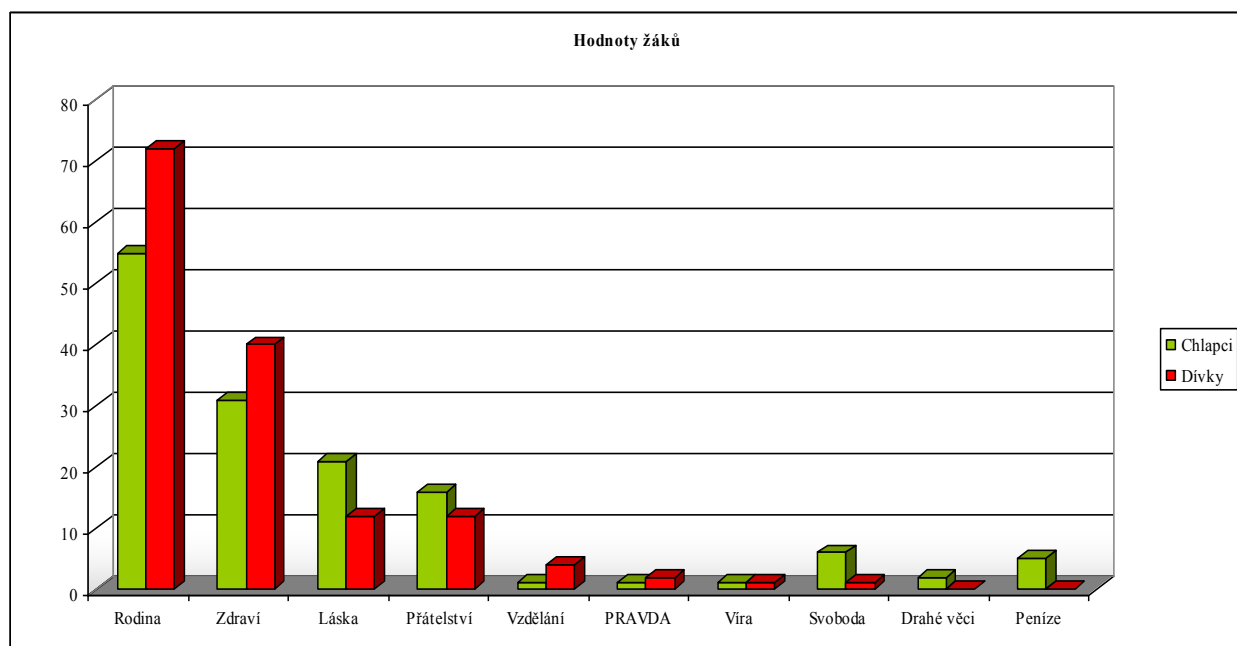
Hodnotu, kterou žáci nejčastěji uváděli na poslední pozici jsou drahé značkové věci, ty uvedlo 127 žáků. Další nedůležitou hodnotou pro žáky je víra, kterou uvedlo 113 žáků.

Přehled odpovědí, které byly nejčastěji uvedeny na prvním místě (hodnota, která je pro žáky nejvíce významná)

Tabulka č. 4

Hodnota	Chlapci		Dívky		Celkem
	absolutně	%	absolutně	%	
Rodina	55	39,6	72	50	127
Zdraví	31	22,4	40	27,8	71
Láska	21	15,1	12	8,3	33
Přátelství	16	11,5	12	8,3	28
Vzdělání	1	0,7	4	2,8	5
Pravda	1	0,7	2	1,4	3
Víra	1	0,7	1	0,7	2
Svoboda	6	4,3	1	0,7	7
Drahé věci	2	1,4	0	0	2
Peníze	5	3,6	0	0	5
Celkem	139	100	144	100	283

Graf č. 4

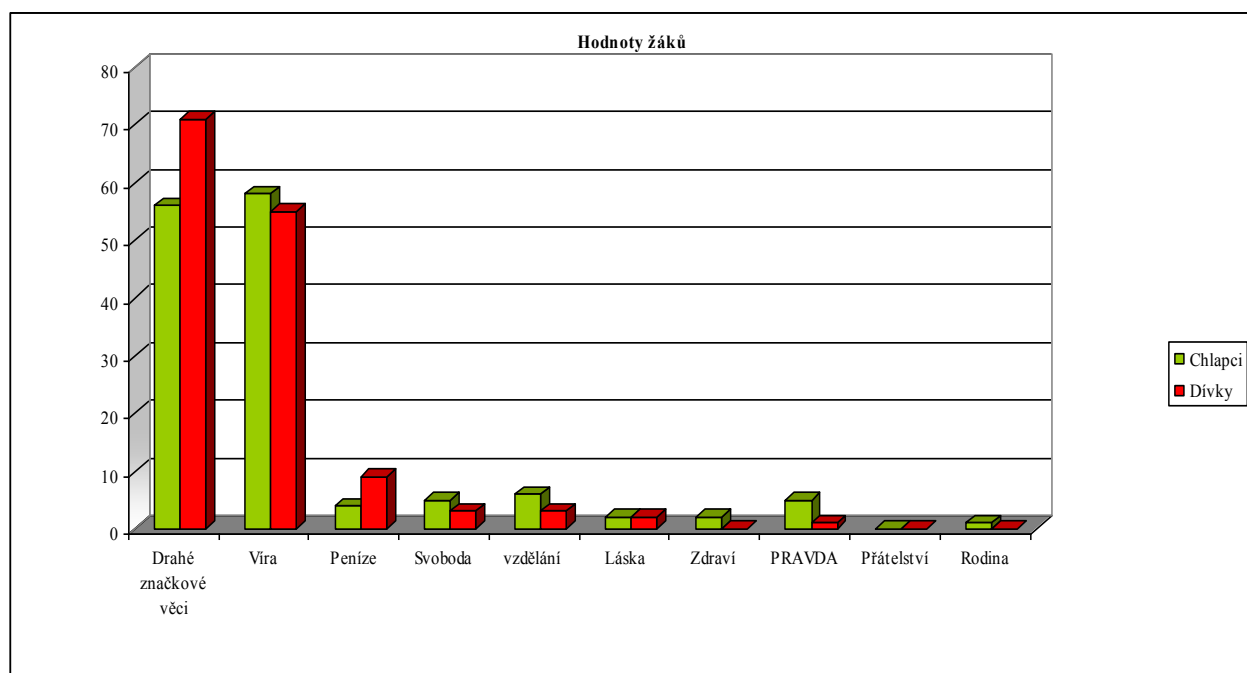

Přehled odpovědí, které žáci uváděli na posledním místě (hodnota, která je nejméně významná)

Tabulka č. 5

Hodnota	Chlapci		Dívky		Celkem
	Počet odpovědí	%	Počet odpovědí	%	
Drahé značkové věci	56	40,3	71	49,3	127
Víra	58	41,7	55	38,2	113
Peníze	4	2,9	9	6,2	13
Svoboda	5	3,6	3	2,1	8
Vzdělání	6	4,3	3	2,1	9
Láška	2	1,4	2	1,4	4
Zdraví	2	1,4	0	0	2
Pravda	5	3,6	1	0,7	6
Přátelství	0	0	0	0	0
Rodina	1	0,8	0	0	1
Celkem	139	100	144	100	283

Graf č. 5

Následující tabulky představují jednotlivé hodnoty podle toho, jak je respondenti dosazovali do svého „žebříčku“ hodnot. Na konci je uvedena průměrná hodnota. (1= nejvýznamnější, 10=nejméně významná)

Tabulka č. 6

Význam hodnoty „rodina“

Rodina	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ø
Chlapci	55	41	20	15	4	0	1	2	2	1	2,35
Dívky	72	36	17	9	3	1	2	2	0	0	1,95

Rodině připisuje nejvyšší důležitost 55 chlapců a 72 dívek. Průměrná hodnota je u chlapců 2,35 a u dívek 1,95.

Tabulka č.7

Význam hodnoty „přátelství“

Přátelství	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ø
Chlapci	16	28	43	24	13	9	2	2	3	0	3,40
Dívky	12	27	54	25	12	4	7	2	0	0	3,31

Přátelství je nejdůležitější hodnotu pro 16 chlapců a pro 12 dívek. Průměrná hodnota je u obou skupin téměř stejná, a to 3,40 u chlapců a 3,31 u dívek.

Tabulka č. 8

Význam hodnoty „láska“

Láska	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ø
Chlapci	21	19	21	25	17	9	15	8	3	2	4,15
Dívky	12	21	31	37	17	13	6	2	3	2	3,90

Lásce přikládá nejvyšší význam 21 chlapců a pouze 12 dívek. Průměrná hodnota je 4,15 u chlapců a 3,90 u dívek.

Tabulka č. 9

Význam hodnoty „zdraví“

Zdraví	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ø
Chlapci	31	29	20	25	15	3	11	2	1	2	3,33
Dívky	40	37	17	24	14	8	1	3	0	0	2,84

Zdraví je nejvýznamnější hodnotou pro 31 chlapců a 40 dívek. Průměrná hodnota je 3,33 u chlapců a 2,84 u dívek.

Tabulka č. 10

Význam hodnoty „vzdělání“

Vzdělání	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ø
Chlapci	1	7	6	21	30	25	20	16	9	6	5,94
Dívky	4	6	11	19	48	19	16	11	5	3	5,23

Vzdělání je nejvýznamnější pouze pro jednoho chlapce a pro 4 dívky. Průměrná hodnota je 5,94 u chlapců a 5,23 u dívek.

Tabulka č. 11

Význam hodnoty „peníze“

Peníze	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ø
Chlapci	5	10	9	7	10	26	14	25	29	4	6,36
Dívky	0	2	5	7	10	17	17	44	32	9	7,27

Peníze jsou nejdůležitější pro 5 chlapců, žádná z dívek jim nepřipisuje nejvyšší důležitost. Průměrná hodnota je 6,36 u chlapců a 7,27 u dívek.

Tabulka č. 12

Význam hodnoty „víra“

Víra	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ø
Chlapci	1	0	1	3	3	6	11	22	33	58	8,61
Dívky	1	0	0	0	6	8	13	23	41	55	8,84

Víra patří mezi hodnoty, které jsou pro žáky nejméně významné. Nejvyšší důležitost víře přikládá pouze 1 chlapec a 1 dívka. Průměrná hodnota je 8,61 u chlapců a 8,84 u dívek.

Tabulka č. 13

Význam hodnoty „drahé věci“

Drahé věci	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ø
Chlapci	2	3	6	1	7	5	11	11	35	56	8,16
Dívky	0	0	2	4	4	4	4	14	42	71	8,98

Drahé věci jsou hodnotou, která pro žáky znamená nejmenší důležitost. Pouze 2 chlapci ji uvedli jako nejvíce významnou. Průměrná hodnota je 8,16 u chlapců a 8,98 u dívek.

Tabulka č. 14

Význam hodnoty „pravda“

Pravda	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ø
Chlapci	1	3	3	5	27	35	24	29	9	5	6,56
Dívky	2	6	3	12	18	46	34	13	6	1	5,85

Pravda je nejvýznamnější pouze pro 1 chlapce a pro 2 dívky. Průměrná hodnota je 6,56 u chlapců a 5,85 u dívek.

Tabulka č. 15

Význam hodnoty „svoboda“

Svoboda	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Ø
Chlapci	6	4	10	13	13	21	30	22	15	5	6,17
Dívky	1	4	4	7	12	24	44	30	15	3	6,70

Svoboda je nejvýznamnější pro 6 chlapců a 1 dívku. Průměrná hodnota je 6,17 u chlapců a 6,70 u dívek.

Následující tabulka představuje „žebříček“ hodnot sestavený z průměrné hodnoty podle toho, kolik žáků hodnotu uvedlo na jakém místě.

Tabulka č. 16

„Hodnotový žebříček“

Hodnotový "žebříček" dívky			Hodnotový "žebříček" chlapci		
Pořadí	Hodnota	Ø	Pořadí	Hodnota	Ø
1.	Rodina	1,95	1.	Rodina	2,35
2.	Zdraví	2,84	2.	Zdraví	3,33
3.	Přátelství	3,31	3.	Přátelství	3,4
4.	Láska	3,9	4.	Láska	4,15
5.	Vzdělání	5,23	5.	Vzdělání	5,94
6.	Pravda	5,85	6.	Svoboda	6,17
7.	Svoboda	6,7	7.	Peníze	6,36
8.	Peníze	7,27	8.	Pravda	6,56
9.	Víra	8,84	9.	Drahé věci	8,16
10.	Drahé věci	8,98	10.	Víra	8,61

Otázka č. 5

Stručně napiš, co je pro tebe důležité, čeho bys chtěl v životě dosáhnout?

Tato otázka byla otevřená, neodpověděli na ni 3 žáci. Nejčastější odpovědi se vztahovaly k budoucímu pracovnímu uplatnění, pro 85 žáků je důležitá dobrá práce, která je bude bavit a budou v ní úspěšní.

Druhá nejčastější odpověď se vztahovala ke vzdělání, kdy je pro žáky velice důležité dostat se na vysněnou střední školu a úspěšně ji dokončit nebo vystudovat vysokou školu. Dobré vzdělání je důležité pro 80 žáků. Vzdělání je pro žáky druhou nejvíce důležitou věcí, které by chtěli v životě dosáhnout. I přesto, že v hodnotovém žebříčku je vzdělání na 5. místě, příkládají vzdělání velký význam a vědí, že pro budoucnost je vzdělání velmi důležité.

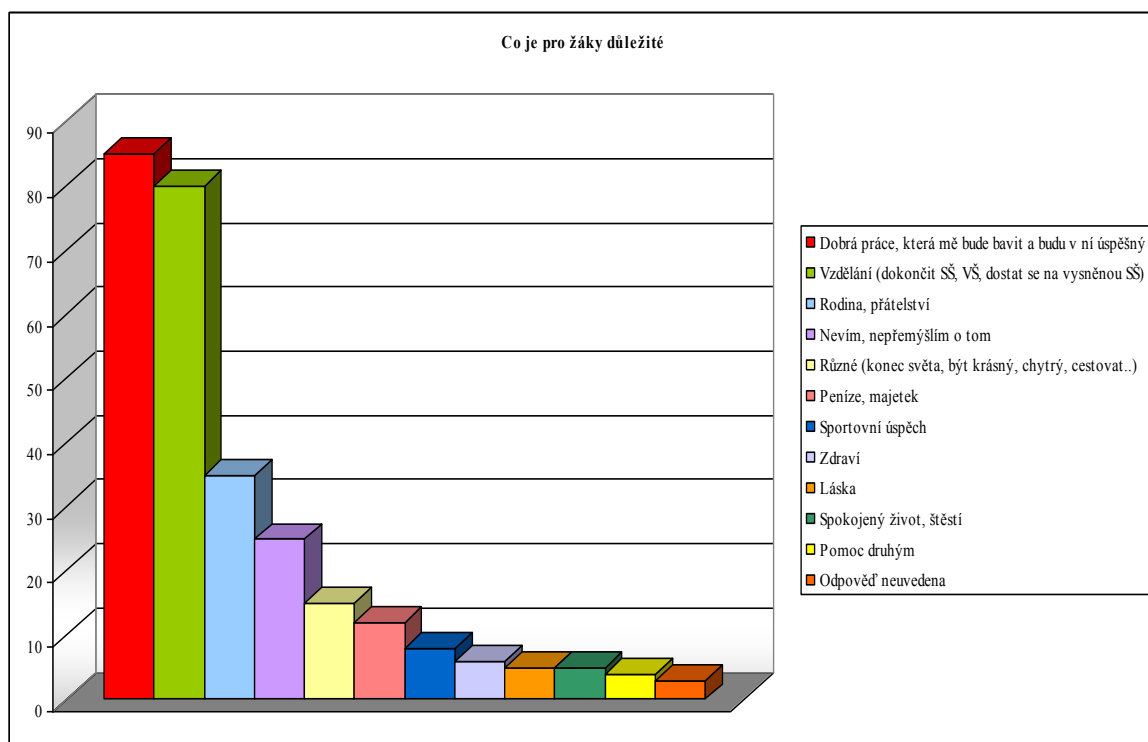
Třetí nejčastější odpovědí byla rodina nebo přátelé, a to pro 35 žáků.

Tabulka č. 17

Životní cíl žáků

Odpověď	Počet žáků	%
Dobrá práce, která mě bude bavit a budu v ní úspěšný	85	30
Vzdělání (dokončit SŠ, VŠ, dostat se na vysněnou SŠ)	80	28,3
Rodina, přátelství	35	12,4
Nevím, nepřemýšlím o tom	25	8,8
Různé (konec světa, být krásný, chytrý, cestovat..)	15	5,3
Peníze, majetek	12	4,2
Sportovní úspěch	8	2,8
Zdraví	6	2,1
Láska	5	1,8
Spokojený život, štěstí	5	1,8
Pomoc druhým	4	1,4
Odpověď neuvedena	3	1,1
Celkem	283	100

Graf č. 6

Otázka č. 6

Máš nějaký vzor, ideál? Pokud ano, uveď jaký, kdo je tvým vzorem?

Tato otázka byla otevřená. Žáci nejčastěji uváděli, že nemají žádný vzor, to uvedlo 84 žáků.

Z žáků, kteří uvedli, že vzor mají, 52 napsalo jako svůj vzor zpěváka či zpěvačku. 27 žáků uvedlo, že jejich vzorem jsou rodiče.

Velmi mě zaujaly důrazné odpovědi, že např.: „Nemají žádný vzor, protože chtějí zůstat sami sebou a ne se po někom opakovat.“ Tuto odpověď uvedlo 12 žáků.

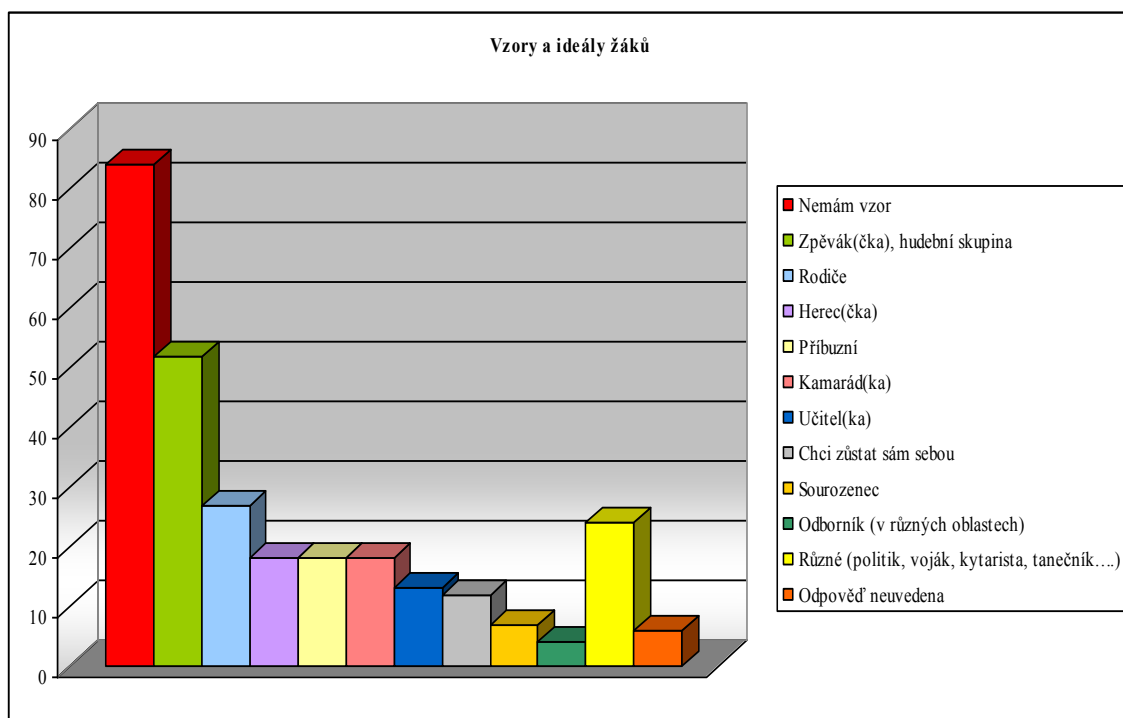
Tabulka č. 18

Vzory, ideály žáků

Nejčastěji uváděné odpovědi	Počet dětí	%
Nemám vzor	84	29,7
Zpěvák(čka), hudební skupina	52	18,4
Rodiče	27	9,5
Herec(čka)	18	6,4
Příbuzní	18	6,4
Kamarád(ka)	18	6,4
Učitel(ka)	13	4,6
Chci zůstat sám sebou	12	4,2
Sourozenec	7	2,5
Odborník (v různých oblastech)	4	1,4
Různé (politik, voják, kytarista, tanečník...)	24	8,4
Odpověď neuvedena	6	2,1
Celkem	283	100

Pozn.: V oblasti „různé“ jsou zahrnuty odpovědi, které uvedl pouze jeden, max. dva respondenti.

Graf č. 7

Otázka č. 7

Která z uvedených hodnot v otázce č. 4 je podle tebe nejvíce významná pro dospělé? Pokud si myslíš, že je to jiná hodnota, uveď jaká?

Většina žáků si myslí, že pro dospělé je nejdůležitější hodnotou rodina, která je následována láskou a zdravím, ale ani peníze nejsou podle žáků hodnotou, jež by byla pro dospělé méně významná.

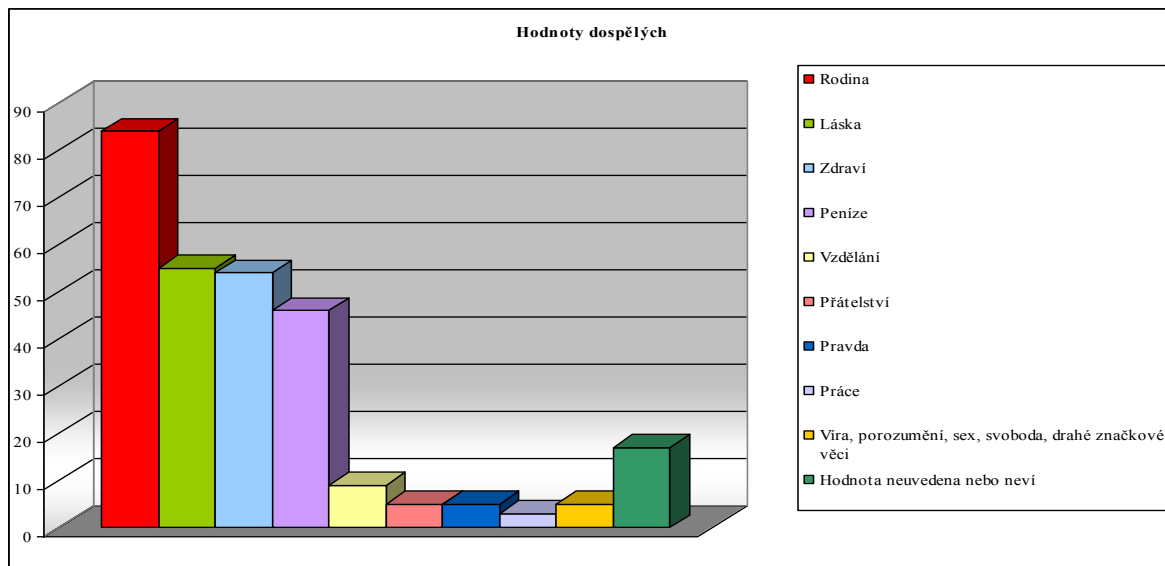
Z uvedených odpovědí mě nejvíce zaujala odpověď: „Rodina je jen pro normální lidi, kteří nepotřebují jenom peníze a byznys.“

Tabulka č. 19

Význam hodnot pro dospělé podle žáků

Hodnota	Počet dětí	%
Rodina	84	29,6
Láska	55	19,4
Zdraví	54	19,1
Peníze	46	16,2
Vzdělání	9	3,2
Přátelství	5	1,8
Pravda	5	1,8
Práce	3	1,1
Víra, porozumění, sex, svoboda, drahé značkové věci	5	1,8
Hodnota neuvedena nebo neví	17	6
Celkem	283	100

Graf č. 8

Otázka č. 8**Myslíš si, že je vzdělání důležité a proč?**

Celých 96 % respondentů považuje vzdělání za důležité. Nejčastějším zdůvodněním, proč vzdělání považují za důležité, bylo:

- dobrá práce, vysněná práce, kariéra;
- pro úspěch, splnění životního cíle;
- peníze.

Většina respondentů považuje vzdělání za důležité právě proto, aby si v budoucnu našli dobrou práci, která je bude bavit. A vzdělání také spojují s vyšším finančním ohodnocením a celkově s vyšší prestiží.

Odpovědi, které mě zaujaly:

- „Když budu mít dobrou práci, nemusím být oblíbený.“
- „Protože se budeme ženit, a proto musíme mít práci.“
- „Pokud mám vzdělání, tak mám kus života v pořádku.“

Velmi mě zaujalo, že pouze 9 respondentů uvedlo, že vzdělání není v životě důležité. Tuto odpověď zdůvodnili:

- „Dobře a kvalitně se dá žít i bez vzdělání.“
- „Člověk se může dobře uživit i bez vzdělání, otevřít si vlastní byznys.“
- „I lidé se střední školou jsou úspěšní, možná úspěšnější nežli vysokoškolsky vzdělaní lidé.“

Tabulka č. 20

Je vzdělání důležité?

Odpověď	Počet žáků	%
Ano	272	96,1
Ne	9	3,2
Neví	2	0,7
Celkem	283	100

Graf č. 9

Otázka č.9**Vážíš si, obdivuješ spolužáky, kteří dosahují vynikajících studijních výsledků?**

Žáci volili mezi odpovědí ano a ne. 190 žáků uvedlo, že si váží spolužáků, kteří dosahují vynikajících studijních výsledků.

89 žáků uvedlo, že si těchto spolužáků neváží. V dotaznících to někteří z těchto žáků komentovali: „jsou to jen špti“, „nevím tak za co“.

Tabulka č. 21

Vážíš si spolužáků s dobrými studijními výsledky?

Odpověď	Počet žáků	%
Ano	190	67,1
Ne	89	31,5
Nevím	4	1,4
Celkem	283	100

Graf č. 10

Otázka č. 10

Kdybys měl(a) nějaké problémy, starosti, komu by ses s nimi svěřil(a)?

Zakroužkuj jednu z možností:

1. rodiče
2. kamarádi
3. učitel
4. sourozenec
5. jiné – napiš

Tato otázka byla polouzavřená. Žáci mohli volit z uvedených možností nebo napsat svou jinou odpověď.

Z výsledků vyplynulo, že žáci se nejčastěji svěřují svým kamarádům a rodičům. Kamarády jako své důvěrníky uvedlo 118 žáků a rodiče zvolilo 117 žáků.

Překvapilo mě, kolik žáků si zvolilo rodiče za své důvěrníky při svých starostech. Předpokládala jsem, že kamarádi předčí ve velkém předstihu ostatní.

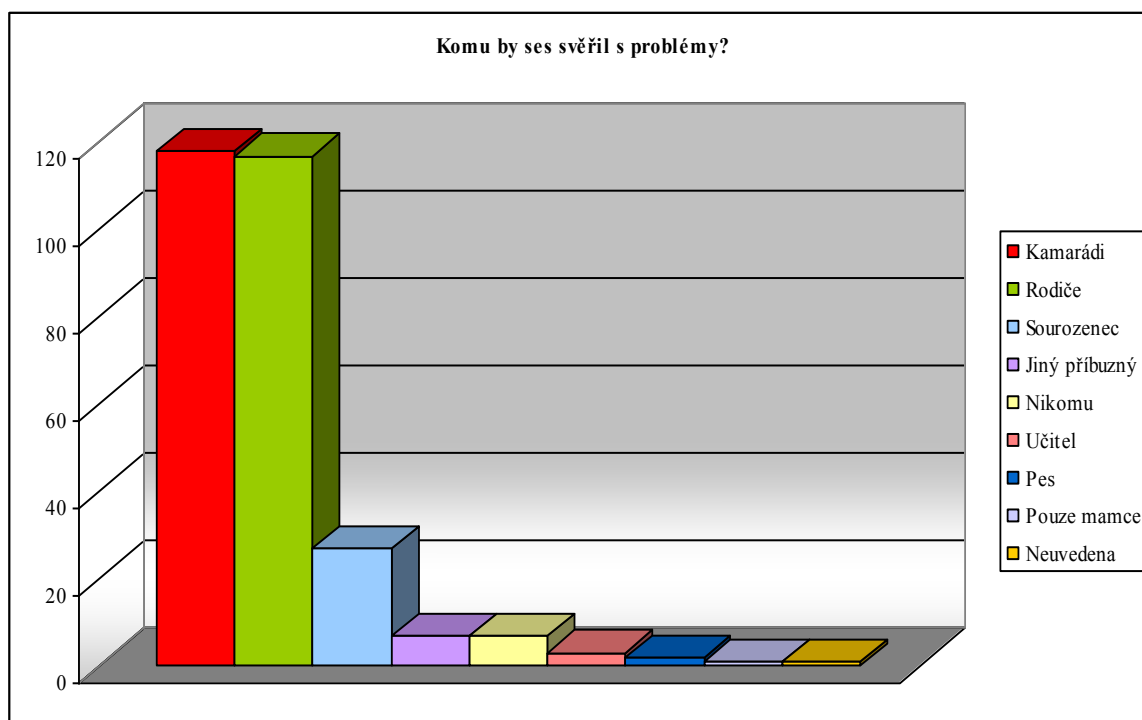
Zaujala mě odpověď jedné žačky, která ve svém dotazníku důrazně uvedla, že by se svěřila pouze mamince, nikoli svému otci. Důvodů, proč žačka nedůvěřuje svému otci, může být několik. Žačka má špatné vztahy s otcem, domácí násilí v rodině, přísnost otce, alkoholismus otce z odpovědi žačky je ale jasné, že otec ve své roli pravděpodobně zklamal.

Tabulka č. 22

Komu se svěřím se svými starostmi

Odověď	Počet žáků	%
Kamarádi	118	41,7
Rodiče	117	41,3
Sourozenec	27	9,5
Jiný příbuzný	7	2,5
Nikomu	7	2,5
Učitel	3	1,1
Pes	2	0,7
Pouze mamce	1	0,35
Neuvedena	1	0,35
Celkem	283	100

Graf č. 11

Otázka č. 11**Jakému povolání by ses chtěl(a) v budoucnu věnovat? Napiš.**

Z odpovědí na otázku jasně vyplývá, že celkem 65 žáků nemá jasno o svém povolání, nebo o tom dosud nepřemýšlela. Přičemž pouze 23 dívek odpovědělo, že nemá jasno. Dívky pravděpodobně více přemýšlí o svém budoucím uplatnění a o tom, co by chtěly v budoucnu dělat.

Odpovědi byly velmi různorodé, každý má jinou představu o svém budoucím povolání. Svě představy žáci směřují také podle svých studijních výsledků a možností.

Chlapci nejčastěji odpovídali, že by chtěli být automechanikem, který je následován programátorem či expertem v oblasti IT.

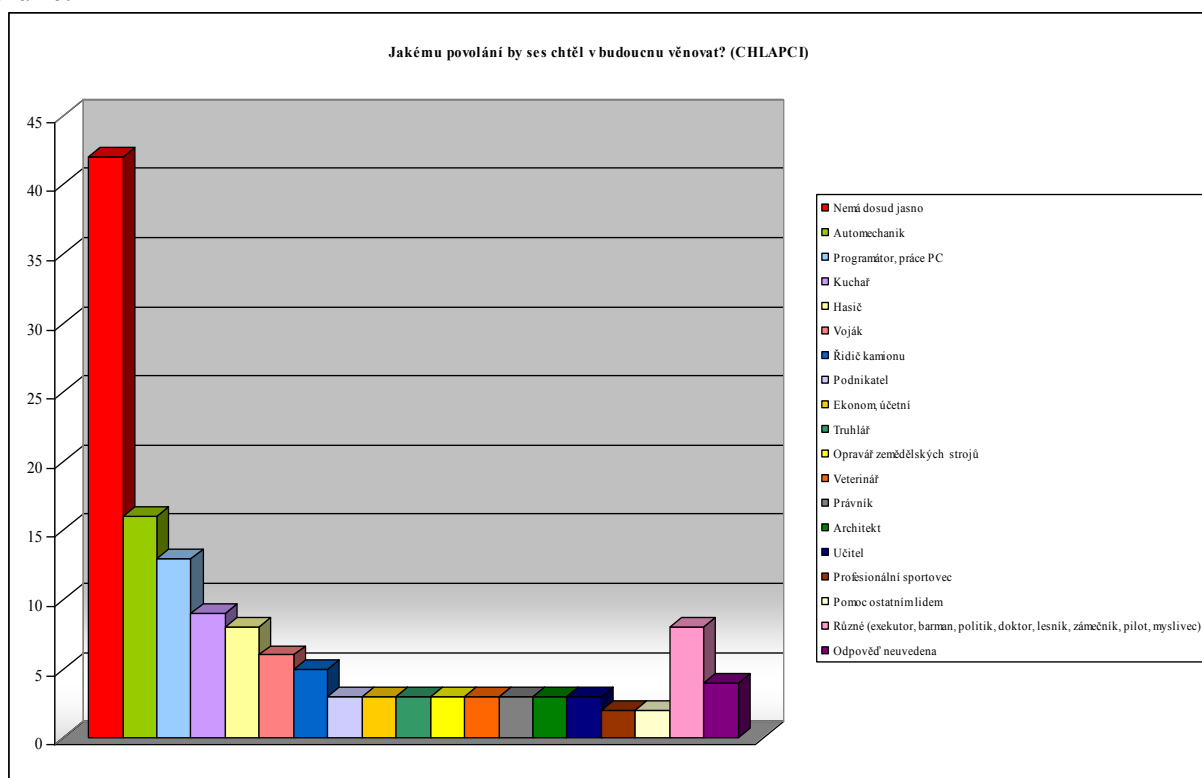
Dívky chtějí být nejčastěji učitelkami. Povolání učitelky je následováno kadeřnicí a lékařkou.

Tabulka č. 23

Volba budoucího povolání

Chlapci		
Povolání	Počet odpovědí	%
Nemá dosud jasno	42	30,2
Automechanik	16	11,4
Programátor, práce PC	13	9,4
Kuchař	9	6,5
Hasič	8	5,7
Voják	6	4,3
Řidič kamionu	5	3,6
Podnikatel	3	2,2
Ekonom, účetní	3	2,2
Truhlář	3	2,2
Opravař zemědělských strojů	3	2,2
Veterinář	3	2,2
Právník	3	2,2
Architekt	3	2,2
Učitel	3	2,2
Profesionální sportovec	2	1,3
Pomoc ostatním lidem	2	1,3
Různé (exekutor, barman, politik, doktor, lesník, zámečnick, pilot, myslivec)	8	5,8
Odpověď neuvedena	4	2,9
Celkem	139	100

Graf č. 12

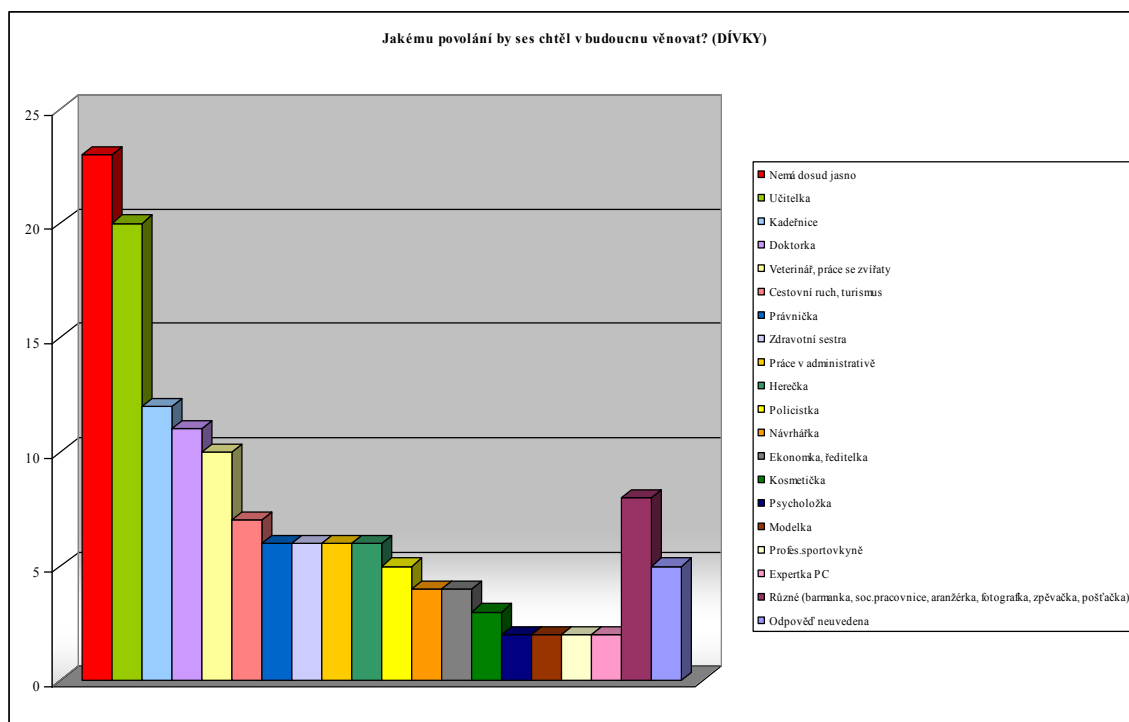

Tabulka č. 24

Volba budoucího povolání dívky

Dívky		
Povolání	Počet odpovědí	%
Nemá dosud jasno	23	16
Učitelka	20	13,9
Kadeřnice	12	8,3
Lékařka	11	7,6
Veterinář, práce se zvířaty	10	7
Cestovní ruch, turismus	7	4,9
Právníčka	6	4,2
Zdravotní sestra	6	4,2
Práce v administrativě	6	4,2
Herečka	6	4,2
Policistka	5	3,5
Návrhářka	4	2,8
Ekonomka, ředitelka	4	2,8
Kosmetička	3	2,1
Psycholožka	2	1,3
Modelka	2	1,3
Profes.sportovkyně	2	1,3
Expertka PC	2	1,3
Různé (barmanka, soc.pracovnice, aranžérka, fotografka, zpěvačka, pošťačka)	8	5,6
Odpověď neuvedena	5	3,5
Celkem	144	100

Graf č. 13

Otázka č. 12

Čeho v životě se nejvíce obáváš, z čeho máš strach? Co by pro tebe v životě bylo zklamáním? Napiš.

Tato otázka byla otevřená. U této otázky mě velmi překvapily osobní odpovědi žáků. Odpovědi byly dosti různorodé. Některé odpovědi byly velice osobní, smutné a zarážející. Na otázku neodpovědělo 20 respondentů z celkového počtu 283 respondentů.

Nejčastější odpovědí byl strach ze ztráty blízkých, a to jak u chlapců tak u dívek, celkem tak odpovědělo 87 respondentů.

Častou odpovědí na tuto otázku byla také spojitost se střední školou, převážně obava, že se žáci nedostanou na vysněnou střední školu a strach z toho, že školu nedokončí a nenajdou práci. Celkově tak odpovědělo 35 respondentů.

V odpovědích na otázku mě zaujaly tyto odpovědi:

Chlapci

„Kdyby se ze mě stalo něco podobného, jako je můj otec.“

„Bojím se tmy, bez světla nikam nechodím.“

„Z Petra Tomana. Že by měl být mým kamarádem do 20 let.“

„Strach mám sám ze sebe, že to se mnou nedopadne dobře psychicky.“

Dívky

„Že se dostanu do špatné party a budu brát drogy a vydělávat si prostitucí. A to proto, že neumím říct ne.“

„Že mě má rodina dá do dětského domova.“

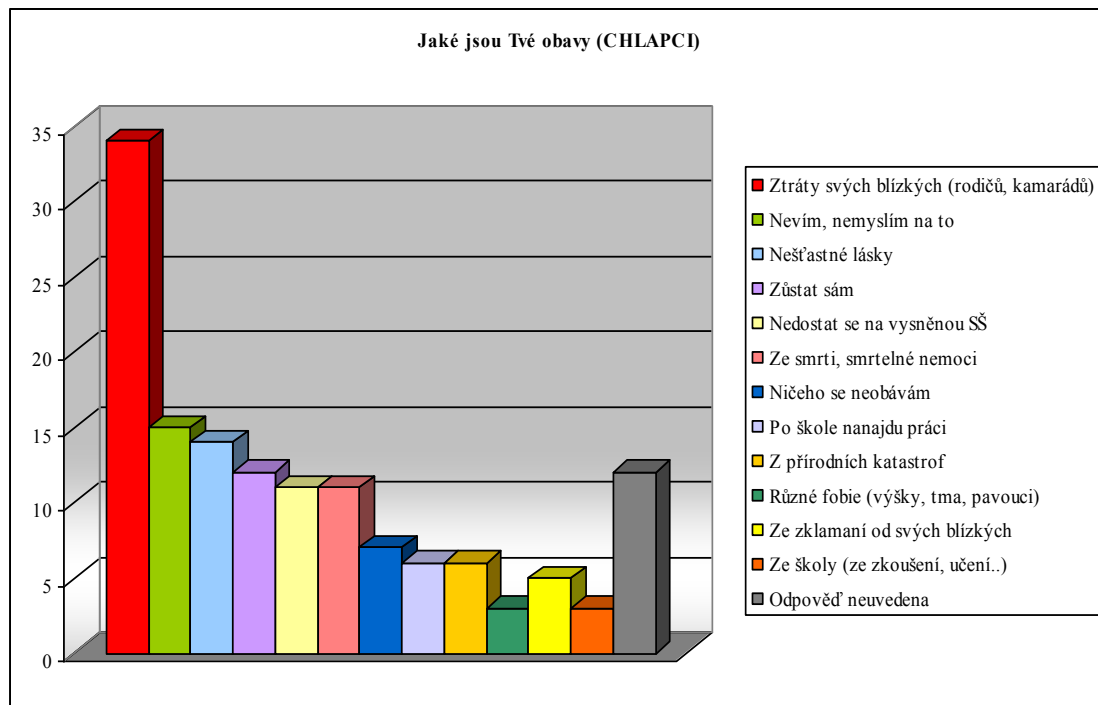
„Můj tatínek umřel, bojím se, že umře i maminka.“

Tabulka č. 25

Životní obavy chlapci

Chlapci		
Nejčastější odpovědi	Počet žáků	%
Ztráty svých blízkých (rodičů, kamarádů)	34	24,5
Nevím, nemyslím na to	15	10,8
Nešťastné lásky	14	10
Zůstat sám	12	8,6
Nedostat se na vysněnou SŠ	11	7,9
Ze smrti, smrtelné nemoci	11	7,9
Ničeho se neobávám	7	5
Po škole nenajdu práci	6	4,3
Z přírodních katastrof	6	4,3
Různé fobie (výšky, tma, pavouci)	3	2,2
Ze zklamání od svých blízkých	5	3,7
Ze školy (ze zkoušení, učení..)	3	2,2
Odpověď neuvedena	12	8,6
Celkem	139	100

Graf č. 14

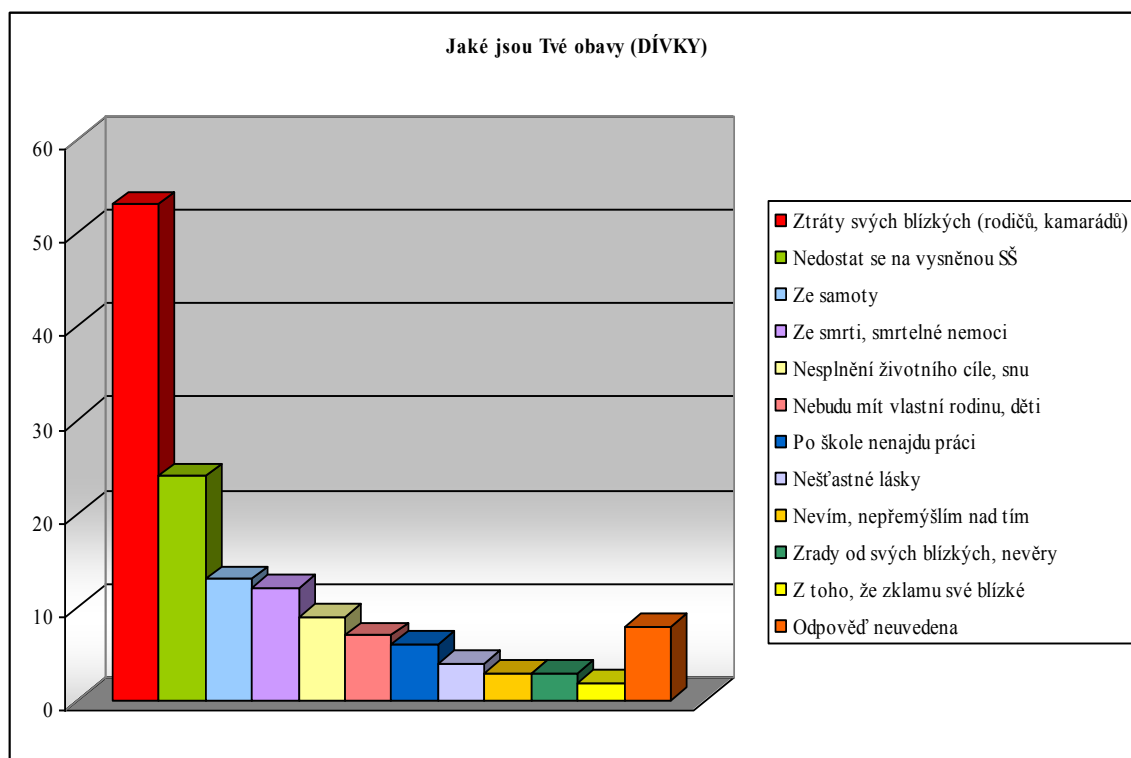

Tabulka č. 26

Životní obavy dívky

Dívky		
Nejčastější odpovědi	Počet žáků	%
Ztráty svých blízkých (rodičů, kamarádů)	53	36,8
Nedostat se na vysněnou SŠ	24	16,7
Ze samoty	13	9
Ze smrti, smrtelné nemoci	12	8,3
Nesplnění životního cíle, snu	9	6,2
Nebudu mít vlastní rodinu, děti	7	4,9
Po škole nenajdu práci	6	4,2
Nešťastné lásky	4	2,8
Nevím, nepřemýšlím nad tím	3	2
Zrady od svých blízkých, nevěry	3	2
Z toho, že zklamou své blízké	2	1,5
Odpověď neuvedena	8	5,6
Celkem	144	100

Graf č. 15

Otázka č. 13

Za který z uvedených „jevů“ bys byl(a) ochotný(á) se angažovat, bojovat.

Respondenti měli možnost zvolit si až 2 odpovědi.

1. za zdravé životní prostředí
2. za lepší mezilidské vztahy
3. proti válkám a za mír
4. proti drogám a AIDS
5. proti týrání zvířat
6. za vysídlení některé z menšin
7. proti násilí a kriminalitě
8. jiné, napiš

Tato otázka byla polouzavřená. Nejčastěji by žáci byli ochotni se angažovat v boji proti týrání zvířat celkem tak uvedlo 131 chlapců a dívek. Chlapci by se dále nejvíce angažovali v boji proti válkám a za mír. Dívky by častěji bojovaly proti drogám a AIDS.

V odpovědi jiné chlapci například uvedli: proti „úchylům“ s dětským pornem, za volnost v každém věku, proti „pankerům“, proti státním maturitám, proti hloupým politikům, za více peněz za obilí.

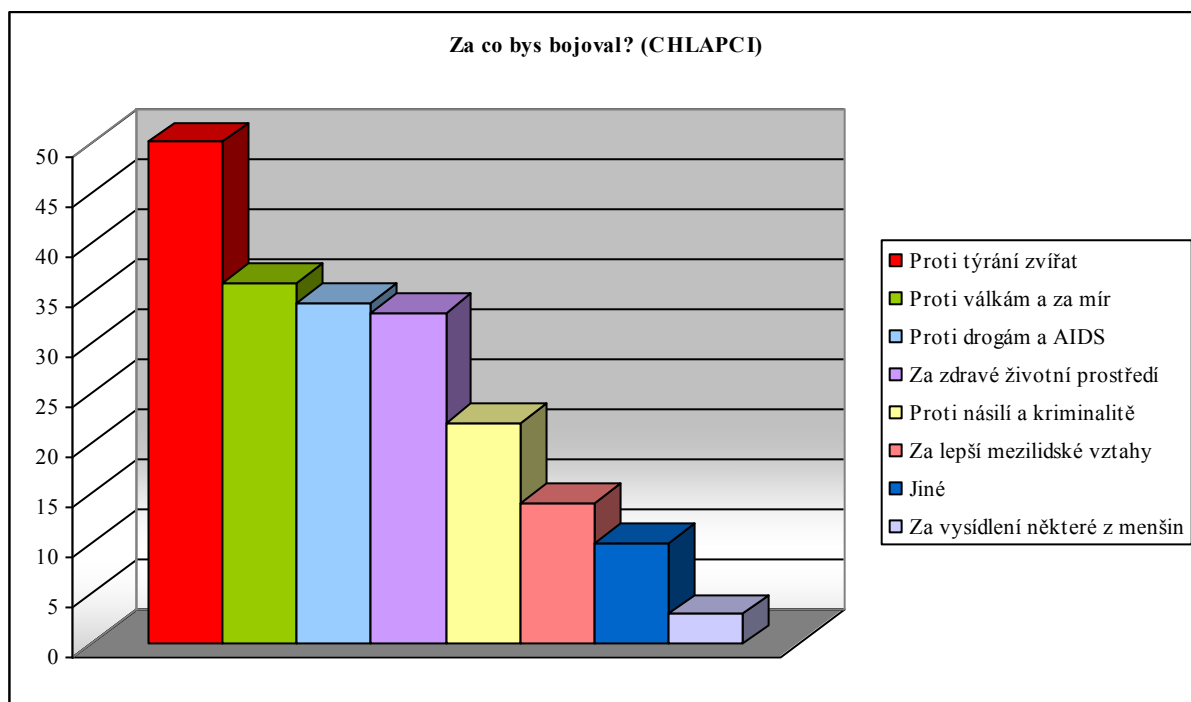
Dívky v odpovědi jiné uvedly: proti homosexualitě, a za všechny uvedené možnosti.

Tabulka č. 27

Angažovanost za příslušné jevy

Chlapci	
Jev	Počet odpovědí
Proti týrání zvířat	50
Proti válkám a za mír	36
Proti drogám a AIDS	34
Za zdravé životní prostředí	33
Proti násilí a kriminalitě	22
Za lepší mezilidské vztahy	14
Jiné	10
Za vysídlení některé z menšin	3
Celkem	202

Graf č. 16

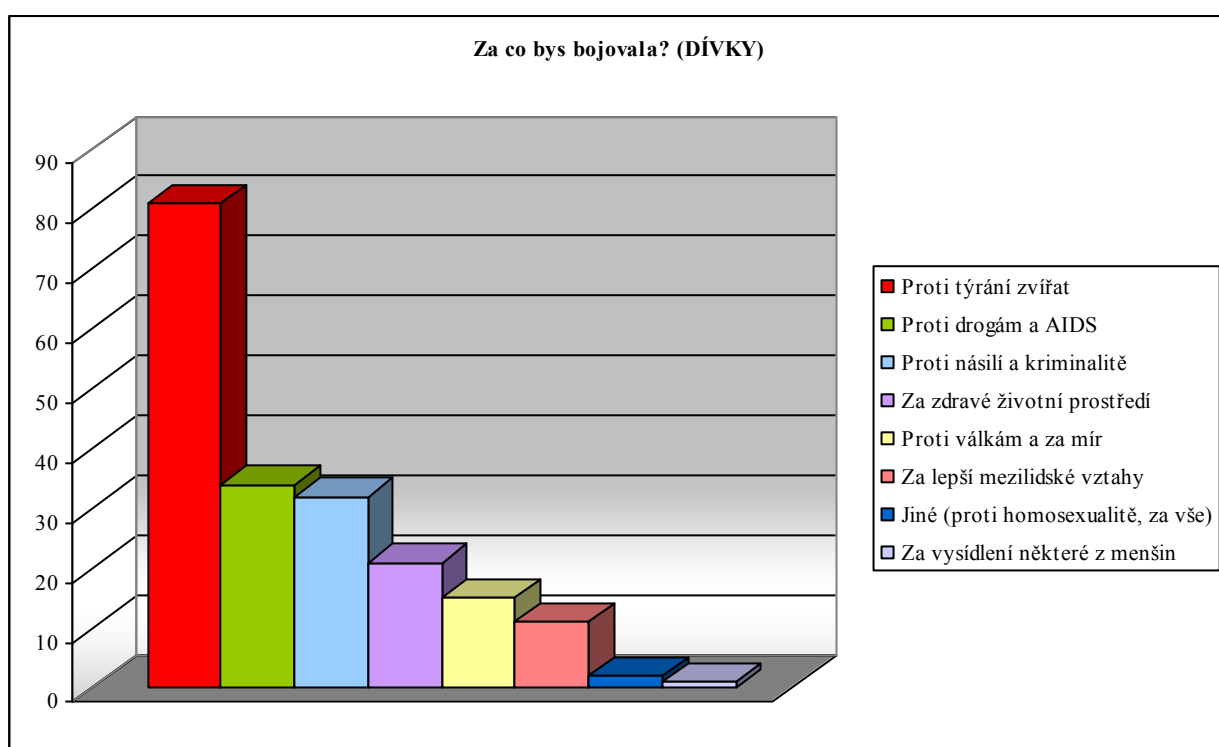

Tabulka č. 28

Angažovanost za příslušné jevy

Dívky	
Jev	Počet odpovědí
Proti týrání zvířat	81
Proti drogám a AIDS	34
Proti násilí a kriminalitě	32
Za zdravé životní prostředí	21
Proti válkám a za mír	15
Za lepší mezilidské vztahy	11
Jiné (proti homosexualitě, za vše)	2
Za vysídlení některé z menšin	1
Celkem	197

Graf č. 17

Otázka č. 14

Co nejčastěji děláš ve svém volném čase? Zakroužkuj jednu z uvedených možností:

1. sportuji
2. tancuji
3. dívám se na televizi
4. čtu knihu, časopis
5. poslouchám hudbu
6. hraji počítačové hry
7. navštěvuji zájmový kroužek
8. jsem s kamarády
9. jiné, napiš.....

Tato otázka byla polouzavřená, žáci mohli zvolit jednu z nabízených možností nebo napsat vlastní odpověď. Chlapci nejčastěji uváděli, že svůj volný čas tráví s kamarády, 5 chlapců uvedlo, že tento čas tráví v hospodě. 42 dívek uvedlo, že svůj volný čas tráví nejčastěji s kamarády.

V odpovědi „jiné“ chlapci například uvedli: jízda na motorce, práce se zvířaty (nejčastěji koně), zájem o vlaky.

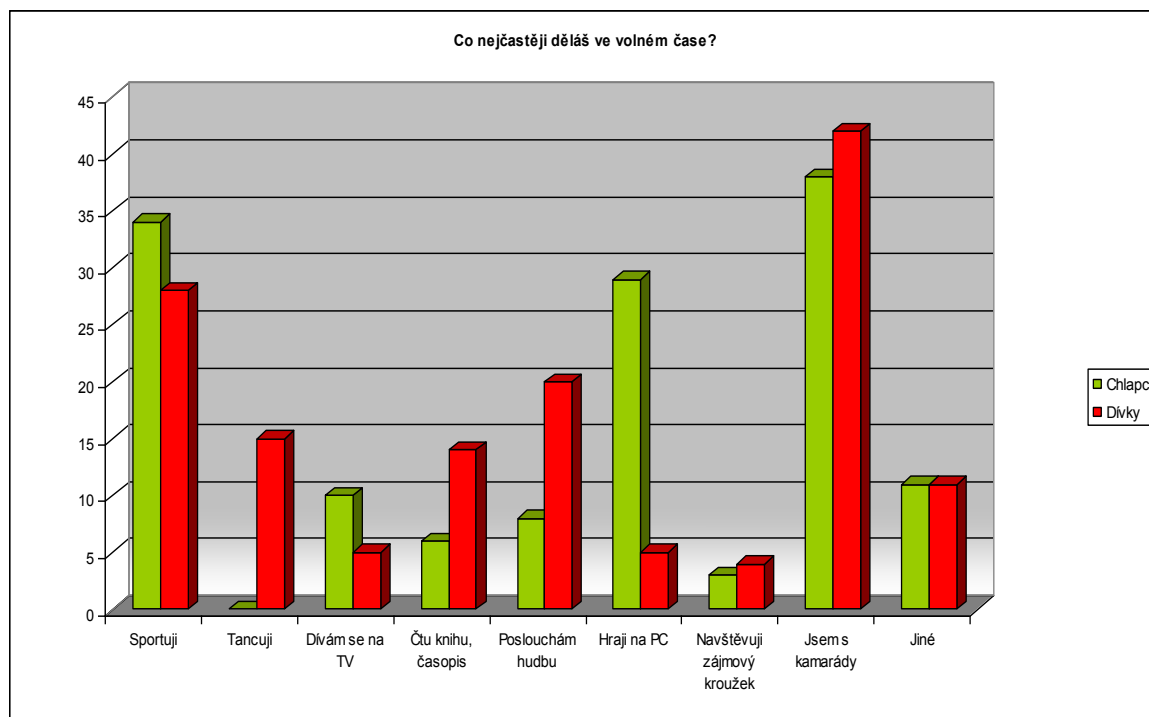
Dívky uvedly: psaní knih a příběhů, chytání ryb, trávení volného času se psem, kreslení.

Tabulka č. 29

Způsob trávení volného času

Činnost	Chlapci		Dívky		Celkem
	Odpověď	%	Odpověď	%	
Sportuji	34	24,4	28	19,4	62
Tancuji	0	0	15	10,4	15
Dívám se na TV	10	7,2	5	3,5	15
Čtu knihu, časopis	6	4,3	14	9,7	20
Poslouchám hudbu	8	5,8	20	13,9	28
Hraji na PC	29	20,8	5	3,5	34
Navštěvuji zájmový kroužek	3	2,2	4	2,8	7
Jsem s kamarády	38	27,3	42	29,2	80
Jiné	11	8	11	7,6	22
Celkem	139	100	144	100	283

Graf č. 18

Otázka č. 15**Co by sis koupil(a), kdybys vyhrál(a) velké množství peněz?**

Tato otázka byla otevřená. 32 chlapců uvedlo, že by si koupili dům, který by měl být plně vybavený, luxusní a s bazénem, stejně tak uvedlo 34 dívek.

Celkem 58 žáků uvedlo, že by se o svou výhru rozdělili s rodinou a 40 žáků uvedlo, že by dali výhru na charitu. Pouze 11 žáků uvažovalo dál do budoucnosti a uvedli, že by peníze investovali nebo uložili pro budoucí účely.

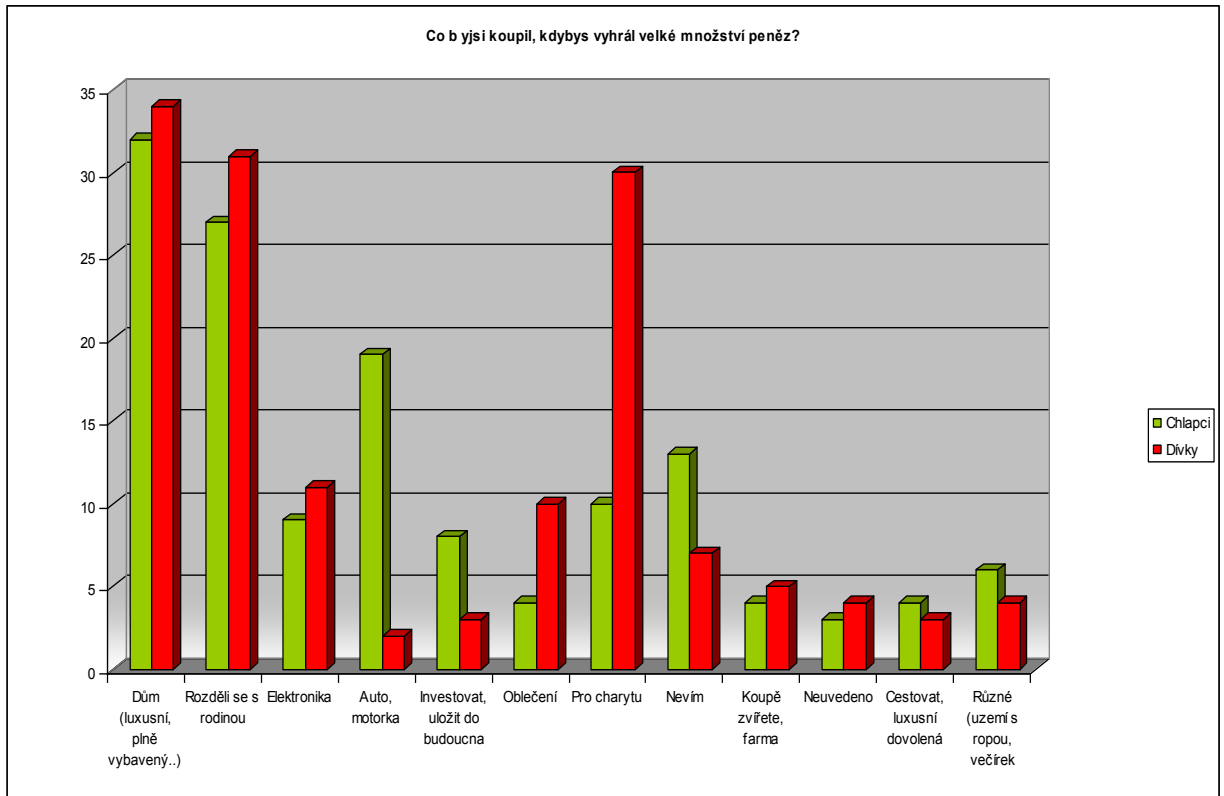
Tito žáci myslí více na dobu, kdy může dojít ke krizi, která je příznačná pro současnou dobu. Peníze by jim tak mohly později chybět. Jejich rozumné uvažování do budoucnosti může být ovlivněno výchovou, vzorem v rodině, kdy rodiče naučili své děti dobře hospodařit s penězi, s kapesným.

Tabulka č. 30

Způsob utrácení velkého množství peněz

Odpověď	Chlapci		Dívky		Celkem
	Odpověď	%	Odpověď	%	
Dům (luxusní, plně vybavený..)	32	23	34	23,6	66
Rozdělit se s rodinou	27	19,4	31	21,5	58
Elektronika	9	6,5	11	7,6	20
Auto, motorka	19	13,7	2	1,4	21
Investovat, uložit do budoucna	8	5,8	3	2,1	11
Oblečení	4	2,9	10	6,9	14
Charita	10	7,2	30	20,9	40
Nevím	13	9,4	7	4,9	20
Koupě zvířete, farma	4	2,9	5	3,4	9
Neuvedeno	3	2,1	4	2,8	7
Cestovat, luxusní dovolená	4	2,9	3	2,1	7
Různé (území s ropou, večírek	6	4,2	4	2,8	10
Celkem	139	100	144	100	283

Graf č. 19

Otázka č. 16

Zakroužkuj jednu z možností, o které si myslíš, že v životě více platí.

1. V životě se má spíše dobře ten, kdo se řídí heslem: „ S poctivostí nejdál dojdeš.“
2. V životě se má spíše dobře ten, kdo se výše uvedeným heslem neřídí.

Tato otázka byla uzavřená a žáci volili ze dvou možností. Chlapci častěji nežli dívky uváděli, že výše zmíněné heslo v životě neplatí, pouze 40 dívek je stejného názoru.

Tabulka č. 31

Platí „S poctivostí nejdál dojdeš“?

Odpověď	Chlapci		Dívky		Celkem
	Odpovědi	%	Odpovědi	%	
Platí	76	54,7	104	72,2	306,9
Neplatí	63	45,3	40	27,8	176,1
Celkem	139	100	144	100	483

Otázka č. 17

Pomáháš druhým lidem? Pokud si myslíš, že ano, napiš jak?

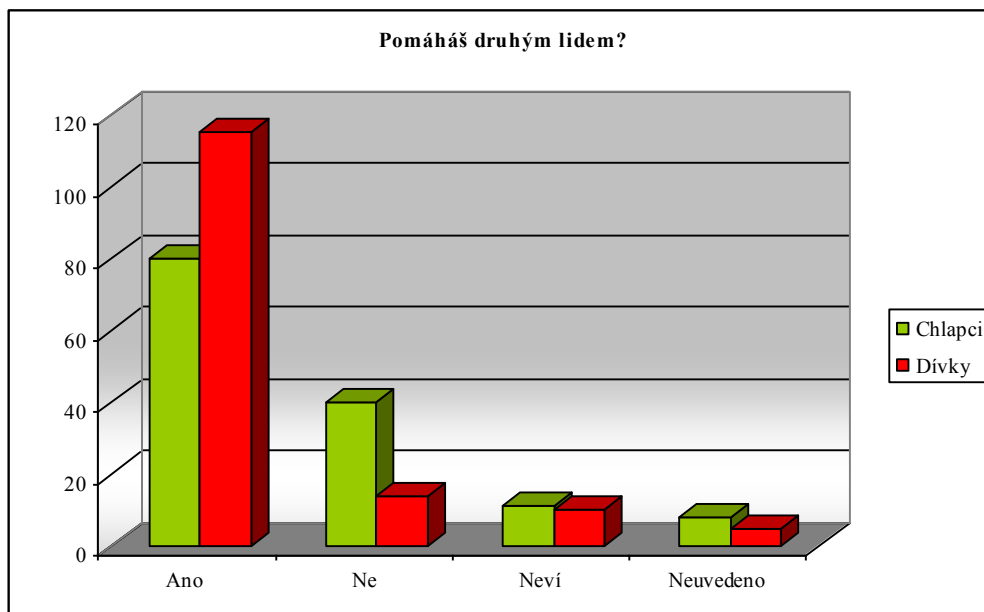
Celkem 195 žáků odpovědělo, že pomáhá, 146 respondentů uvedlo jakým způsobem. Nejčastějším způsobem pomoci je pro chlapce i dívky pomoc doma.

Tabulka č. 32

Pomoc druhým lidem

Odpověď	Chlapci		Dívky		Celkem
	Odpovědi	%	Odpovědi	%	
Ano	80	57,6	115	79,9	195
Ne	40	28,8	14	9,7	54
Neví	11	7,9	10	6,9	21
Neuvedeno	8	5,7	5	3,5	13
Celkem	139	100	144	100	283

Graf č. 20

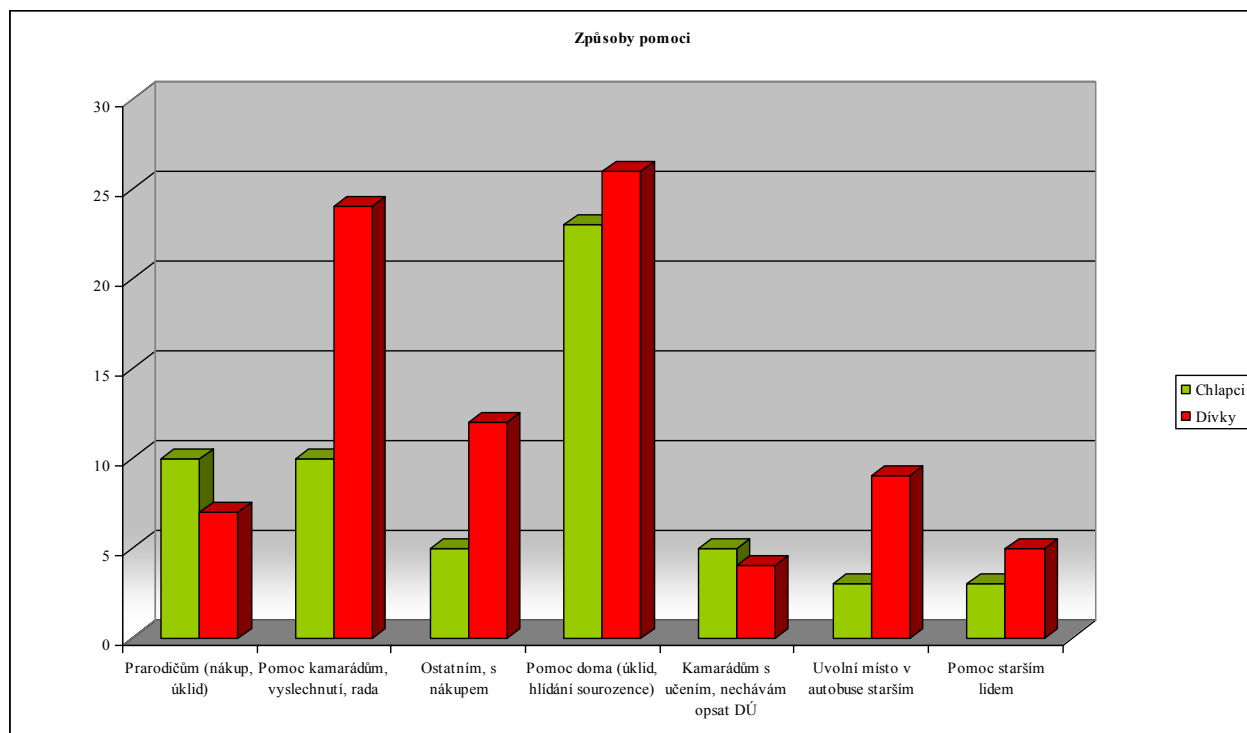

Tabulka č. 33

Způsoby pomoci

Způsoby pomoci	Chlapci		Dívky		Celkem
	Odpovědi	%	Odpovědi	%	
Prarodičům (nákup, úklid)	10	16,9	7	8	17
Pomoc kamarádům, vyslechnutí, rada	10	16,9	24	27,6	34
Ostatním, s nákupem	5	8,5	12	13,8	17
Pomoc doma (úklid, hlídání sourozence)	23	39	26	29,9	49
Kamarádům s učením, nechávám opsat DÚ	5	8,5	4	4,6	9
Uvolní místo v autobuse starším	3	5,1	9	10,3	12
Pomoc starším lidem	3	5,1	5	5,8	8
Celkem	59	100	87	100	146

Graf k tabulce č. 21

Otázka č. 18

Kterí lidé v tvém životě jsou pro tebe nejvíce důležití, nepostradatelní? Napiš, můžeš uvést i více lidí.

Tato otázka byla volná, žáci mohli uvést kohokoliv. Pro každého z nás jsou důležití různí lidé z různých důvodů, ale i přesto jsem předpokládala, že pro většinu to budou rodiče, kamarádi a blízká rodina. Možnost uvést více lidí je proto, že pro většinu z nás to není pouze jeden člověk.

Na tuto otázku neodpovědělo 8 žáků. Pouze 7 respondentů neuvedlo rodiče, ale pouze kamarády. Zbylé odpovědi byly téměř totožné. 268 respondentů uvádělo rodiče, kamarády a nejbližší rodinu (sourozenci, prarodiče).

16 žáků uvedlo také učitele, 2 žáci uvedli lékaře. 3 žáci uvedli pouze maminku, nikoliv otce. 5 žáků také uvedlo svého psa, popř. jiné zvíře.

Jeden respondent uvedl kamarády a „možná rodiče.“

Otázka č. 19

Která z uvedených možností by mohla být tvým životním cílem? Zakroužkuj jednu z možností.

1. fungující rodina
2. úspěch v zaměstnání
3. dostatečné množství peněz
4. pomoc druhým
5. cestování
6. dělat jen to, co mě baví
7. spousta přátel
8. získat to, co chci
9. jiné, napiš.....

Tato otázka byla polouzavřená, žáci mohli zvolit jednu z nabízených možností nebo napsat svou vlastní představu. Fungující rodina by mohla být životním cílem pro 68 dívek a pro 43 chlapců, což byla nejčastější odpověď.

Dalším nejčastěji uváděným životním cílem, jak pro chlapce i dívky, byl úspěch v zaměstnání.

V odpovědi „jiné“ chlapci uvedli: závody s koňmi a kariéru v NHL.

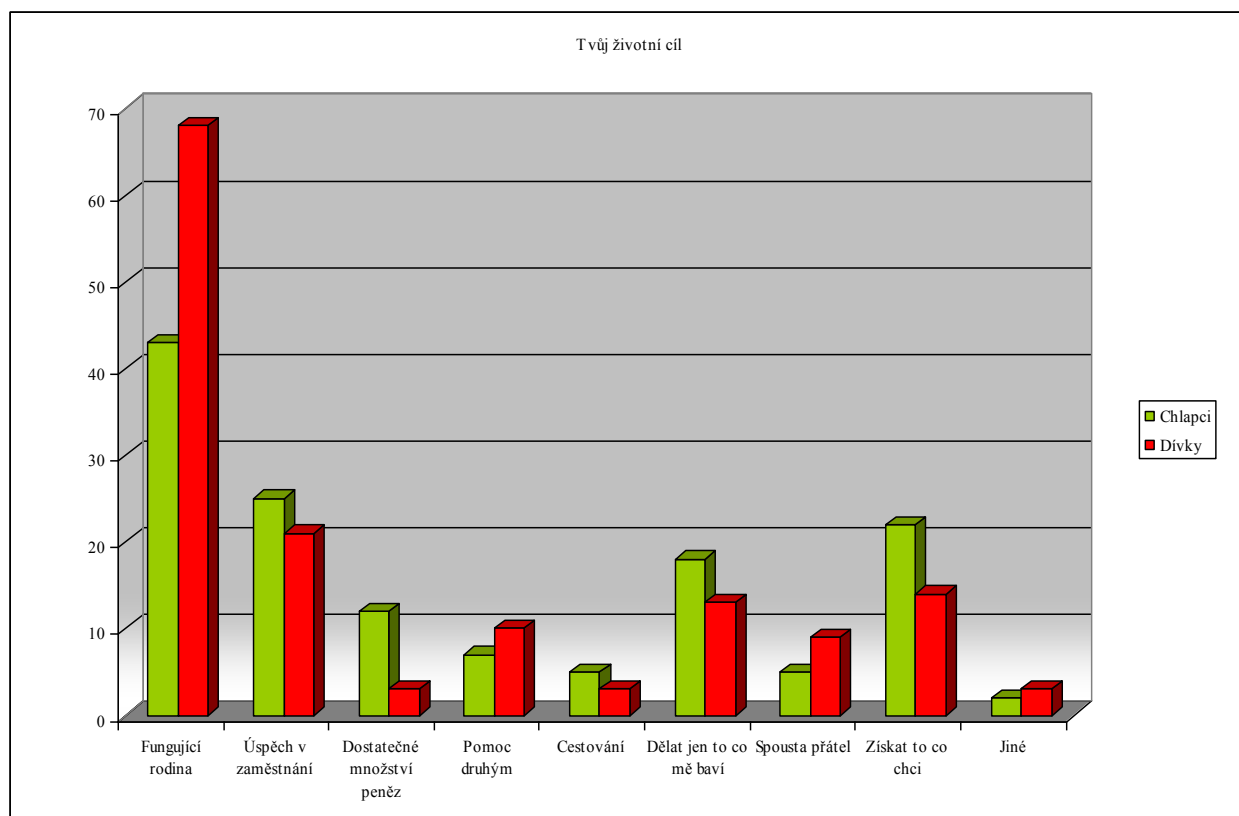
Dívky uvedly: úspěch ve snowboardingu, krásného manžela, vybudovat farmu.

Tabulka č. 34

Životní cíl

Odpověď	Chlapci		Dívky		Celkem
	Odpověď	%	Odpověď	%	
Fungující rodina	43	30,9	68	47,2	111
Úspěch v zaměstnání	25	18	21	14,6	46
Dostatečné množství peněz	12	8,6	3	2,1	15
Pomoc druhým	7	5,1	10	6,9	17
Cestování	5	3,6	3	2,1	8
Dělat jen to, co mě baví	18	12,9	13	9	31
Spousta přátel	5	3,6	9	6,3	14
Získat to, co chci	22	15,8	14	9,7	36
Jiné	2	1,5	3	2,1	5
Celkem	139	100	144	100	283

Graf č. 22

Otázka č. 20

Kdybys dostal(a) možnost mít jakákoliv tři přání, která by se ti vyplnila, co by sis přál(a).

Poslední otázka byla otevřená a žáci mohli uvést jakákoliv tři přání. Odpovědi se často shodovaly s otázkou č. 15. Žáci často uváděli, že by si koupili luxusní dům, popř. hrad.

Dalším přáním, které se často objevovalo, byly peníze v dostatečném množství na celý život pro celou rodinu. Celkem 180 žáků mezi svými přáními uvedlo zdraví, které by přáli sobě, své rodině, ale i lidem na celém světě.

Velmi častým přáním bylo opět přání spojené se vzděláním (dostat se na vybranou SŠ, dokončit SŠ, dostat se na VŠ).

Další přání, které žáci často uváděli, bylo ve spojitosti s přátelstvím (mít víc kamarádů, nehádat se s kamarády) a s láskou. Velmi mě překvapilo, že chlapci více uváděli přání, která s láskou souvisela.

Několik málo žáků uvádělo zvláštní přání, které se týkalo mrtvé osoby. Chtěli by její návrat, popř. tuto osobu alespoň poznat.

Celkem 16 žáků uvedlo, že by si přálo další přání.

Některá zajímavá přání, která uvedly dívky:

- „Odstěhovat se od mamky.“
- „Mít rodinu zase pohromadě.“
- „Aby shořela škola.“
- „Aby rodiče přestali kouřit.“
- „Abych měla méně přísné rodiče.“

Zajímavá přání, která uvedli chlapci:

- „Dostat se do nebe.“
- „Aby lidé prosili Boha, protože on jim pomůže.“
- „Aby zmizelo pivo.“

Některá z výše uvedených přání jsou zarážející. Z těchto odpovědí můžeme usoudit, jak se žáci pravděpodobně cítí. Přání odstěhovat se od mamky je úplně na jiné straně nežli přání mít rodinu zase pohromadě. I přání týkající se kouření rodičů

je velmi zajímavé, žačka může mít strach o jejich zdraví nebo jí kouření může vadit vzhledem k jejímu zdraví.

Přání chlapce, aby zmizelo pivo, může znamenat problémy s alkoholem v rodině žáka. Přání spojená s náboženstvím se objevovala minimálně. U těchto chlapců mohou značit náboženskou výchovu v jejich rodině.

6.1 Shrnutí výzkumného šetření

Výzkumné šetření diplomové práce bylo zaměřeno na hodnoty a životní styl současných žáků 2. stupně základních škol.

Hlavním cílem bylo **zmapovat životní styl a hodnoty** současných pubescentů. Zjistit nejen jaké hodnoty jsou pro ně významné, ale zjistit jejich určitou životní orientaci. Směr, jak zvládají život v dnešní, pro některé velmi komplikované, době.

Výzkum hodnot u pubescentů jsem si zvolila pro své osobní přesvědčení, že současní pubescenti nejsou až tak lhostejní ke svému životu, k lidem kolem sebe, k budoucímu uplatnění a k uznávání těch správných hodnot.

Velmi často můžeme v naší společnosti zaslechnout názor, že dnešní mladá generace nemá ponětí o tom, jaké hodnoty jsou důležité a významné pro život.

Z mého výzkumného šetření vyplynuly následující závěry.

Nejvýznamnějšími hodnotami pro dotazované žáky jsou **rodina, zdraví a přátelství**. Pro mnohé bude překvapením, že nejméně významnou hodnotou jsou drahé značkové věci, které jsou následovány vírou. Víra je hodnota, již současní pubescenti nepřikládají téměř žádnou významnost.

Za životní cíl si žáci nejčastěji stanovili **dobrou práci**, která je bude bavit a budou v ní úspěšní. Další nejčastější životní cíl byl velmi často spojován se **vzděláním**, pro

žáky je důležité dostat se na vybranou střední školu, dokončit ji a popřípadě vystudovat vysokou školu.

Současní pubescenti **nejsou příliš ovlivňováni nějakým vzorem**. Pokud nějaký vzor mají, tak se nejčastěji jedná o známou osobnost z oblasti hudby nebo herectví. Mezi respondenty byli také žáci, kteří za svůj vzor považují rodiče, popř. jiného člena rodiny. Učitel je vzorem pouze pro 13 žáků.

Žáci se domnívají, že nejvýznamnější hodnotou pro **dospělé je rodina**, která je následována láskou, zdravím a penězi.

Žáci si myslí, že **vzdělání** je v životě člověka velmi **významné** a důležité pro budoucnost. Spolužáků, kteří ve škole dosahují vynikajících výsledků, si ve většině případů váží a nepovažují je za „šprty“, jak si často myslíme. S problémy by se **svěřili svým kamarádům a rodičům**.

O svém povolání již mají většinou představu nebo sen, chlapci chtějí být nejčastěji **automechanikem, programátorem (specialista IT) nebo kuchařem**. Dívky **učitelkou, kadeřnicí a lékařkou**.

Obavy v jejich životě jsou nejčastěji spojovány se **strachem ze ztráty svých blízkých**.

Pokud by se měli v životě za něco angažovat nebo bojovat, bylo by to **„proti týrání zvířat“**.

Svůj **volný čas tráví nejčastěji s kamarády**. Pokud by vyhráli velké množství peněz, pořídili by si **luxusní dům** pro sebe a svou rodinu. Rozhodně ve svých odpovědích mysleli i na své blízké a také na charitu.

Domnívají se, že v životě by mohlo **platit heslo „s poctivostí nejdál dojdeš“**.

Druhým lidem většina z nich pomáhá nebo se pomáhat snaží. Většina žáků uvedla jako způsob pomoci pomoc doma rodičům.

Nejvíce důležitými lidmi v jejich životě jsou **rodiče, kamarádi a nejbližší rodina.**

Za svůj životní cíl nejvíce žáků považuje **mít fungující rodinu.**

Kdyby žáci dostali možnost mít jakákoliv tři přání, tak by si nejčastěji přáli **zdraví**, zdraví pro celou svou rodinu a také dům, který uváděli už v předchozí otázce.

Po přečtení dotazníků jsem se utvrdila ve svém osobním přesvědčení, že současní pubescenti dobře vědí, které hodnoty jsou významné a proč. I když se často podle těchto hodnot nechovají, myslím, že mají správnou představu o tom, které hodnoty jsou ty správné. Zastávám názor, že podle určitých hodnot se ani chovat nemohou, protože sama společnost se často chová tak, že určité hodnoty „hlásá“ jako nejvíce významné, ale chování dospělých neodpovídá snaze tyto hodnoty chránit. To může často způsobit rozpor v chování pubescentů.

Jak uvedl jeden respondent: „Rodina je jen pro normální lidi, ne pro lidi, kteří chtějí jen peníze a starají se o svůj byznys“. Myslím, že smyslem odpovědi bylo to, že dospělí sice považují rodinu za nejvýznamnější hodnotu, protože by podle určité morálky měli, ale v mnoha případech tomu tak není.

Často mě zarazila a zároveň potěšila upřímnost některých odpovědí (viz. analýza jednotlivých otázek), ze kterých vyplynulo, že žáci mají jasnou představu o tom, co je v životě důležité a podstatné. Ví to obzvláště ti žáci, kterým určité „dodržování“ nastavených hodnot v jejich rodině chybí.

Závěr

Práce na diplomové práci s tématem hodnotová orientace žáků základních škol mi přinesla mnoho nových zkušeností a poznatků ze světa hodnot. Dovedla mě také ke zjištění, že zpracování jakékoliv vědecké práce vyžaduje obrovské množství teoretických znalostí dané problematiky, velké úsilí a vytrvalost.

Téma jsem zvolila proto, abych se pokusila nastínit život současných pubescentů a porozumět jim. Zjistit, jak zvládají život v tomto velmi hektickém a neuspořádaném světě.

Stanovit jasný cíl práce bylo velmi složité. Cílem práce nemělo být pouhé zjištění, jaká hodnota je pro žáky nejvýznamnější.

Při práci na teoretické části diplomové práce jsem mohla zjistit, že hodnoty jsou komplikovaným a dosti rozsáhlým tématem. Velmi mě překvapil rozsah literatury, která je k tématu hodnotové orientace k dispozici. Bylo velmi problematické zvolit takové poznatky, definice, které by umožnily podat výstižný přehled o problematice hodnotové orientace. Teoretická část práce tak obsahuje pouhou část z velkého množství poznatků vztahující se k problematice hodnot. Hodnotami se zabývá většina společenských věd, převážně však filozofie, která se problematice hodnot věnuje velmi důkladně. Pro svou práci jsem zvolila zkoumání problematiky hodnot z pohledu psychologie.

Praktická část práce se mi zpočátku jevila jako velmi komplikovaná. Prvním velkým úkolem bylo sestavení dotazníku pro mé výzkumné šetření.

Samotné výzkumné šetření probíhalo bez větších komplikací, samozřejmě díky vstřícnosti zvolených škol. Zpočátku mě naplnily obavy, že žáci k vyplnění dotazníku nebudou přistupovat ani s minimální odpovědností a jejich odpovědi budou spíše humorného charakteru. Pravdou je, že pár žáků k dotazníku takto

opravdu přistoupilo. Na druhou stranu jsem byla velmi mile překvapena, kolik žáků k vyplnění dotazníku přistoupilo zodpovědně se snahou mi pomoci. U některých uzavřených otázek bylo pro žáky těžké zvolit pouze jednu odpověď, jak jsem po nich vyžadovala. Proto mi k otázce napsali, že se omlouvají, že mi to nechtějí kazit, ale jednu odpověď zvolit nemohou. Myslím, že to značí velkou snahu pomoci mi s výzkumným šetřením a s mou diplomovou prací. Proto velké díky i jim. Díky jejich odpovědím jsem mohla nalézt odpovědi na své otázky.

Současní pubescenti to mají v dnešní době velmi těžké. Jejich kritika je často opodstatněná, ale ne vždy.

Jejich životní styl určitě prošel velkou změnou za poslední desítky let. Z odpovědí se i přesto domnívám, že jejich životní styl je sice rozdílný nebo méně pochopitelný pro starší generace, ale rozhodně ho nemůžeme označit za „zcela špatný“ (viz. Subkapitola 6.1.).

Cíl práce byl splněn. Domnívám se, že se mi podařilo zmapovat životný styl a hodnoty současných pubescentů a vnést vhled do jejich života a hodnot a pochopit, že jejich život není tak jednoduchý nebo povrchní, jak se nám mnohdy může zdát.

Myslím, že v jejich životě, hodnotách a názorech se promítají převážně názory nás dospělých. Vliv na utváření jejich hodnotové orientace a následně i na jejich chování a názory má hlavně to, jak se k nim chová jejich nejbližší rodina. Z dotazníku se dalo velmi dobře poznat, která rodina nesplňuje základní funkce, a dalo se vycítit, že žáci to velmi citlivě prožívají. To se může často odrážet v jejich způsobu života.

Použitá literatura

1. ATKINSON, R., et. al. *Psychologie*. 2. akt. vyd. Praha : Portál, 2003. 752 s. ISBN 80-178-640-3.
2. CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot*. 1. vyd. Votobia, 2004. 427 s. ISBN 80-7220-195-6.
3. ČAČKA, O. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich autodiagnostika*. 3. vyd. Brno : Doplněk, 2002. 384 s. ISBN 80-7239-107-0.
4. ČOŽÍKOVÁ, M. *Cesta k přijetí dítěte do náhradní rodinné péče*. In Rodina a náhradní rodinná péče. 1. vyd. Olomouc : Hanex, 2008. 79 s. ISBN 978-80-7409-013-4.
5. DOBROVOLSKÁ, D., DUPLINSKÝ, J. *Hodnotová orientace vysokoškoláka z hlediska současné koncepce hodnot*. Praha : Statní pedagogické nakladatelství, 1981. 145 s.
6. FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. 1. vyd. Praha : Portál, 1997. 383 s. ISBN 80-7178-063-4.
7. FRANKL, E. V. *Lékařská péče o duši: Základ logoterapie a existenciální analýzy*. Brno : Cesta, 1996. 237 s. ISBN 80-85319-50-0.
8. GEIST, B. *Sociologický slovník*. Praha : Victoria Publishing a.s., 1992. 647 s. ISBN 80-85605-28-7.

9. GÖBELOVÁ, T. *Hodnotová výchova v pedagogické praxi*. 2. vyd. Ostrava : Ostravská univerzita, 2008. 52 s. ISBN 978-80-7368-542-3.
10. GRECMANOVÁ, H., HOLOUŠOVÁ, D. a URBANOVSKÁ, E. *Obecná pedagogika 1*. Dotisk. Olomouc : Hanex, 2002. 231 s. ISBN 80-85783-20-7.
11. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha : Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X.
12. HAYESOVÁ, N. *Základy sociální psychologie*. 4. vyd. Praha : Portál, 2007. 165 s. ISBN 978-80-7367-283-6.
13. HELUS, Z. *Psychologie pro střední školy*. 3. vyd. Praha : Fortuna, 2003. 120 s. ISBN 80-7168-876-2.
14. HOLOUŠOVÁ, D., KROBOTOVÁ, M. *Diplomová a závěrečná práce*. 2. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2008. 117 s. ISBN 80-244-1237-3.
15. HOMOLA, M. *Motivace lidského chování*. 1. vyd. Praha : Statní pedagogické nakladatelství, 1972. 358 s.
16. HOMOLA, M. *Přehled psychologie osobnosti*. 1. vyd. Olomouc : UP, 1979. 253 s.

17. HORÁK, J. *Kapitoly z teorie výchovy – problematika hodnot a hodnotové orientace , 1.díl.* 1. vyd. Liberec : Technická univerzita, 1996. 75 str.
ISBN 80-7083-196-0.
18. HORÁK, J. *Kapitoly z teorie výchovy – problematika hodnot a hodnotové orientace, 2 díl.* Liberec : Technická univerzita, 1997. 109 s. ISBN 80-7083-224.
19. CHRÁSKA, M. *Úvod do výzkumu v pedagogice.* 2. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006. 200 s. ISBN 80-244-1367-1.
20. KLAPILOVÁ, S. *Kapitoly ze sociální pedagogiky.* Olomouc : Univerzita Palackého, 1996. 61 s. ISBN 80-7067-669-8.
21. KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky.* 1. vyd. Praha : Portál, 2008. 216 s.
ISBN 978-80-7367-383-3.
22. MADSEN, K.B. *Teorie motivace.* 1. vyd. Praha : Academia, 1972. 384 s.
23. MACHOVÁ, J. *Biologie člověka pro učitele.* 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005.
269 s. ISBN 80-7184-867-0.
24. NAKONEČNÝ, M. *Psychologie osobnosti.* 1 vyd. Praha : Academia, 1995.
336 s. ISBN 80-200-0525-0.

25. OBST, O. *Didaktika sekundárního vzdělávání*. 1. vyd. Olomouc : Univerzita Palackého, 2006. 195 s. ISBN 80-244-1360-4.
26. PAVLAS, I. Hodnotová orientace v adolescenci. In *Mládež a hodnoty 2007*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference. Olomouc : UP, 2008. S. 133-141. ISBN 978-80-244-2142-1.
27. PLHÁKOVÁ, A. *Učebnice obecné psychologie*. 1. vyd. Praha : Academia, 2004. 472 s. ISBN 80-200-1387-3.
28. PRUDKÝ, L., et al. *Inventura hodnot*. 1. vyd. Praha: Academia, 2009. 341 s. ISBN 978-80-200-1751-2.
29. ŘÍČAN, P. *Psychologie osobnosti*. 5. vyd. Praha : Grada, 2007. 200 s. ISBN 978-80-247-1174-4.
30. SAK, P. *Proměny české mládeže*. 1. vyd. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8.
31. SKORUNKOVÁ, R. *Úvod do vývojové psychologie*. 3. vyd. Hradec Králové : Gaudeamus, 2008. 69 s. ISBN 978-80-7041-490-3.
32. SMÉKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. 1. vyd. Brno : Barrister & Principál, 2002. 517 s. ISBN 80-85947-80-3.

33. SMÉKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. 3. vyd. Brno : Barrister & Principál, 2009. 523 s.
ISBN 978-80-87029-62-6.
34. SMÉKAL, V., ČERŇÁK M. Hodnoty a trávení volného času dospívajících. In *Mládež a hodnoty 2007*. Sborník příspěvků z mezinárodní konference.
Olomouc : UP, 2008. S. 9 – 23. ISBN 978-80-244-2142-1.
35. TAXOVÁ, J. *Pedagogicko-psychologické zvláštnosti dospívání*. 1. vyd. Praha : SPN, 1987. 276 s.
36. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. 1. vyd. Praha : Karolinum, 2005.
467 str. ISBN 80-246-0956-8.
37. VÝROST, J., SLAMĚNÍK, I. *Sociální psychologie*. 2. přeprac.vyd. Praha : Grada, 2008. 408 s. ISBN 978-80-247-1428-8.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Dotazník pro žáky

Příloha č. 1 Dotazník pro žáky

Hodnotová orientace současných žáků základních škol

Milí žáci,

jmenuji se Marie Hladišová a jsem studentkou 5. ročníku, Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci.

Pro svoji diplomovou práci potřebuji vyplnit tyto dotazníky. Diplomová práce je orientována na Vás, jako na současné studenty základních škol, proto jste velmi důležitou součástí výzkumné části mé práce a Vaše odpovědi jsou pro mě velice podstatné.

Dotazník je zcela anonymní a výsledky dotazníků budou použity pouze pro účely mé diplomové práce.

Vyplnění dotazníku Vám zabere max. 10 minut. Postup vyplňování je stanoven přímo u jednotlivých otázek.

Předem Vám velice děkuji za vyplnění dotazníku.

Zakroužkuj jednu z možností:

1. Jsi: a) chlapec
b) dívka

2. Napiš svůj věk:

3. Napiš třídu, do které chodíš:

4. Seřad' uvedené hodnoty podle toho, jak jsou pro tebe důležité (1 = nejméně významná, 10 = nejvýznamnější).

láska, přátelství, rodina, vzdělání, peníze, zdraví, drahé značkové věci (oblečení, mobily, hry, MP4 a další), pravda, svoboda, víra

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

5. Stručně napiš, co je pro tebe důležité, čeho by jsi v životě chtěl(a) dosáhnout?

.....

6. Máš nějaké vzory, ideály? (*učitel, příbuzný, herec, zpěvák, spisovatel, komik, jiná osoba např. z tvého okolí.....*) Pokud ano, uveď jaké, kdo je tvým vzorem?

.....

7. Která z uvedených hodnot v otázce číslo 4 (**láska, přátelství, rodina, vzdělání, peníze, zdraví, drahé značkové věci, pravda, svoboda, víra**) je podle tebe nejvíce důležitá pro dospělé? Pokud si myslíš, že je to jiná hodnota, uveď jaká.

.....

8. Myslíš si, že je vzdělání důležité? Napiš.

Ano, a proč

Ne, a proč

9. Vážíš si, obdivuješ spolužáky, kteří dosahují vynikajících studijních výsledků? Zakroužkuj jednu z možností.

ANO

NE

10. Kdybys měl(a) nějaké problémy, starosti, komu by ses s nimi svěřil(a)? Zakroužkuj jednu z možností:

1. rodiče
2. kamarádi
3. učitel
4. sourozenec
5. jiné – napiš

11. Jakému povolání by ses chtěl(a) v budoucnu věnovat? Napiš.

.....

12. Čeho se v životě nejvíce obáváš, z čeho máš strach? Co by pro tebe v životě bylo velkým zklamáním? Napiš.

.....

13. Za který z těchto „jevů“ by jsi byl(a) ochotný(á) se angažovat, bojovat. Zakroužkuj jednu popř. i dvě z možností:

1. za zdravé životní prostředí
2. za lepší mezilidské vztahy
3. proti válkám a za mír
4. proti drogám a AIDS
5. proti týrání zvířat
6. za vysídlení některé z menšin
7. proti násilí a kriminalitě
8. jiné, napiš

14. Co nejčastěji děláš ve svém volném čase? Zakroužkuj jednu z uvedených možností:

- 1) sportuji
- 2) tancuji
- 3) dívám se na televizi
- 4) čtu knihu, časopis
- 5) poslouchám hudbu
- 6) hraji počítačové hry
- 7) navštěvuji zájmový kroužek
- 8) jsem s kamarády
- 9) jiné, napiš

15. Co by sis koupil(a), kdybys vyhrál(a) velké množství peněz? Napiš.

.....

16. Zakroužkuj jednu z možností, o které si myslíš, že v životě více platí.

- 1) V životě se má spíše dobře ten, kdo se řídí heslem: „**S poctivostí nejdál dojdeš.**“
- 2) V životě se má spíše dobře ten, kdo se výše uvedeným heslem neřídí.

17. Pomáháš druhým lidem? Pokud si myslíš, že ano, napiš jak?

.....

18. Kteří lidé v tvém životě, jsou pro tebe nejvíce důležití, nepostradatelní? Napiš, můžeš uvést i více lidí.

- 1)
- 2)
- 3)
- 4)
- 5)

19. Která z uvedených možností by mohla být tvým životním cílem? Zakroužkuj, jednu z možností:

- 1) fungující rodina
- 2) úspěch v zaměstnání
- 3) dostatečné množství peněz
- 4) pomoc druhým
- 5) cestování
- 6) dělat jen to co mě baví
- 7) spousta přátel
- 8) získat to co chci
- 9) jiné, napiš.....

20. Kdybys dostal(a) možnost mít **jakákoliv** tři přání, která by se ti vyplnila, co by sis přál(a)? Napiš.

- 1)
- 2)
- 3)

Děkuji za vyplnění dotazníku.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Marie Hladišová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Zuzana Tichá, Ph.D.
Rok obhajoby:	2010

Název práce:	hodnotová orientace žáků základní školy
Název v angličtině:	value orientation of the pupils.
Anotace práce:	diplomová práce pojednává o životě a hodnotách žáků 2.stupně základních škol. Teoretická část práce se zabývá problematikou hodnot, základními pojmy, utvářením hodnot a charakteristikou vývojové fáze pubescence. Praktická část se zabývá vlastním výzkumem hodnot. Výzkum popisuje hodnoty a životní styl pubescentů. Cílem práce je zmapovat životný styl a hodnoty současných pubescentů.
Klíčová slova:	hodnota, hodnocení, hodnotová orientace, postoje, potřeby, zájmy, motivace, norma, socializace, pubescent
Anotace v angličtině:	my graduation theses is about life and values of the students of an upper primary school. The theoretical part is about the value problems, basic concepts, building the values and character of development stage of pubescence. The practical part is about the research of the values. The research describes lifestyle and values of pubescents. Main object of my work is to map pubescents lifestyle and values.
Klíčová slova v angličtině:	value, score, value orientation, attitude, needs, interests, motivation, norm, socialization, pubescent
Přílohy vázané v práci:	1 Dotazník pro žáky
Rozsah práce:	99 s.
Jazyk práce:	český